

F

Faber-Stapulensis, Jakob, eredeti nevén: **Jacques Lefevre d’Etaples**, 1450 Etaples – 1536 Nérac, Franciaország - Filozófusként indult, aki bár Arisztotelesz követője volt, a firenzei újplatonikusok szemléletét is magáénak vallotta. Előkészítette Arisztotelesz és Platon erőteljes teológiai elfogadását a keresztény egyházban. Tanára volt Nicolaus Cusanus a filozófus és misztikus. Ő dolgozott Nicolaus Cusanus műveinek kiadásán, mely 1514-ben jelent meg. Sokat foglalkozott más misztikusok művével is, mint Raimund Lullus, Bingeni Hildegárd, stb. Szoros barátságot kötött G. Briconett Meaux reformátor párti püspökével, aki még helynökévé is kinevezte és támogatta a vasárnapi levelek és evangéliumok francia kiadását és azt is, hogy ezt olvassák fel az egyházmegye francia templomaiban. Ilyen értelemben egy katolikus reformmozgalom élére állt és a támadások középpontjába került 525-ben. Azonban I. Ferenc király megvédte és 1526-ban. Bolis-ba visszatérhetett, ahol az egész Bibliát lefordította latinból franciára 1530-ban. Újszövetség-fordítását a Sorbonne tanárai elítélték. Aki az olasz humanisták hatására meghonosította tanításukat Franciaországban. Szimpatizált Kálvinnal, aki őt meglátogatta. 1530-tól haláláig Navarrai Margit Nérac-i udvarában élt, mint a királynő gyerekeinek nevelője. Számos ókeresztény szerző művét fordította franciára. Nem tekinthető reformátornak, hanem inkább katolikus reform mozgalom kiemelkedő személyiségének. **Irodalom:** *Graf, K.H. Faber Stapulensis, ein Beitrag zur Geschichte der reformation Frankfurt ZHTh 1852.*

Fabiny Tibor, 1955 Budapest –, Magyarország 1974 és 1980 között az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen tanult angol, összehasonlító irodalomtörténet és könyvtár szakon. 1983–1986 között végezte el az Evangélikus Teológiai Akadémiát levelező tagozaton. Egyetemi doktorátust 1982-ben szerzett a szegedi József Attila Tudományegyetemen. 1992-ben lett az irodalomtudományok kandidátusa, 2002-ben habilitált az Evangélikus Hittudományi Egyetemen. 1980-tól 1994-ig a szegedi József Attila Tudományegyetem angol tanszékének oktatója volt. 1993-tól Pázmány Péter Katolikus Egyetem Angol Intézetének vezetője, egyetemi tanár. Irodalomtudósként az angol reneszánszal, Shakespeare életművével, illetve a Biblia hatástörténetével foglalkozik. 1993-ban alapítója volt a több egyetem összefogásával indult Hermeneutikai Kutatóközpontnak, 2004-től a Károli Gáspár Református Egyetem Hermeneutika Tanszékének vezetője. Angliában, Belgiumban és az Egyesült Államokban folytatott kutatásokat, ill. volt vendégtanár. 2004-ben Fulbright-ösztöndíjjal hét hónapon át a Princeton Theological Seminary kutatója volt. Vezeti a Hermeneutikai Kutatóközpontot, amelynek a kiadásában jelenik a *Hermeneutikai Füzetek* c. kiadványsorozat, 1994-től. A sorozatban 2005-ig 27 kiadvány jelent meg, amely magyar szerzőkön kívül Paul Ricoeur, Northrop Frye, Ulrich Luz, George Lindbeck munkáit is ismertté tette. Klasszikus szerzőktől, mint Origenész, Tyconius, Luther, Coleridge is kiadott szövegeket magyar nyelven. Számos nemzetközi konferenciát szervezett a hermeneutika témájában. Ezek anyaga angol ill. német nyelven kiadványok formájában is napvilágot látott. **Művei:** *The Lion and The Lamb. Figuralism and Fulfilment in the Bible, Art and Literature.* London – New York 1992; *Szóra bírni az írást. Irodalomkritikai irányok lehetőségei a Biblia értelmezésében.* Budapest 1994; *A keresztény hermeneutika kérdései és története.* Budapest 1998; *A megállás szimbóluma.*

Előadások Ordass Lajosról, szerzői kiadás 2001;: *Literary Theory and Biblical Hermeneutics*. 1992; *Bible in Literature – Literature in the Bible*. Budapest – Zürich 1998; *Interpretation of Texts Sacred and Secular*. Budapest – Zürich 1998.

Fabricius, Johann Albert 1668 Lipcse - 1736 Hamburg, Németország - 1694-ben könyvtáros Hamburgban, 1699-ben gimnáziumi tanár, 1708-1711-ig a hamburgi Johanneum igazgatója. Mint irodalomtörténész ismert a 14 kötetes Bibliotheca Graeca c. műve (Hamburg, 1705-1728), valamint a Bibliotheca latina mediae et infirmae latinitatis (6 kötet H. 1734-1746). Mint exegéta megjelentette a Codex Apocryphus Vetus Testament 3 kötetben (H. 1703-1719) és az un Codex Pseudepigraphus VT 2 kötetben (H 1713). Teológiájában a kinyilatkoztatáshoz hű szemlélet továbbfejlesztésén munkálkodott, majd számos kommentár után missziológiával kezdett foglalkozni. *Salutis lex Evangelii*. Hamburg 1731

Fabricius, Johann Philipp, 1711 Kleeberg – 1791 Trankebar, Dél-India - Misszionárius. Jogász volt, misszionáriusnak állt; 1740-ben Indiába, Trankebar gyarmatra küldték, de előbb egy ideig Madrasban élt. 1716-ban az angol–francia háború végén sokat nélkülözött, közben új és jobb tamil Biblia-fordítást készített. Énekeket is szerzett, amelyekben a német énekek mondandóját akarta visszaadni tamil nyelven. Jelentős nyelvtudományi művet is alkotott, lexikont szerkesztett, nyelvtant írt. Számos esetben szenvedett üldözést, többször börtönbe is vetették. 80 évesen a börtönben költötte át az Énekek énekét. **Irodalom:** GERMANN, W., *J. Ph. F. Eine 50j. Wirksamkeit im Tamulenlande u. das Missionsleben des 18. Jh.s daheim u. draußen, nach hs. Qu. Geschildert.* ? 1865; LEHMANN, A., *Es begann in Tranquebar. Die Gesch. der 1. ev. Kirche in Indien.* ?²1956, 273–. 339; RGG II, 856.

Fabris, Rinaldo 1936 Udine-, Olaszország - Teológiai doktorátusát a Lateráni Egyetemen szerzett Rómában 1963-ban. Biblikus doktorátust Istituto Biblico Róma 1973. Oktatói tevékenységét kezdte Udine és Gorizia teológiai intézetében. **Művei:** *Commento al vangelo Marco e Luca in I Vangeli Assisi*, 1975. *La legge della liberta in Giacomo Brescia*, 1977. *Al servizio della comunità Secona lettera ai Corinzi Torino*, 1977. *Le lettere della traditione paolina in Lettere di Paolo I-III Róma*, 1980. *Lettera di Giacomo e prima lettera di Pietro Bologna*, 1980.

Fabry, Heinz-Josef 1944? . – Németország - Egyetemi tanulmányai 1966 - 1972 Bonn katolikus teológiai fakultáson orientalisztikát és pedagógiát tanult. 1972-ben diplomát szerzett. 1971 – 1977 tudományos asszisztens Universität Bonn. 1975 disszetációja a megtérés a qumráni irodalomban, 1976 államvizsga 1977-1982 Bonn egyetemi tanács tagja. 1979 habilitáció qumráni iratok ekklesiológiai fogalmai. 1982 Ószövetségi tanszék professzora. 1990-1992 a katolikus teológia dékánja. 1996-1999 a katolikus ószövetségi kutatók csoportjának elnöke (AGAT). **Művei:** *Dissertation: Die Wurzel sub in der Qumranliteratur. Zur Semantik eines Grundbegriffes, Bonner Biblische Beiträge 47*, 1975. *Diss. Habil.: Die Ekklesiologie des Alten Testamentes und der Qumrangemeinde. Analyse und Semantik der ekklesiologischen Terminologie, Bonn 1979 (fast vollständig publiziert als Beiträgen zum ThWAT)*. *Der Messias (mit K. Scholtissek, Neue Echter-Bibel – Themen 5)*, Würzburg 2002. *olasz fordítás, Bologna 2004. Nahum (in: E. Zenger*

[Hg.], *Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament* (Freiburg i. B., 2006). *Sirach-Konkordanz (német LXX melléklete) Würzburg 2006. Die Weisheitsliteratur des Alten Testaments. Erträge der Forschung, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 2006.*

Falla, Terry C. 1940 Guernsey Chanel-, Izland - Tanulmányait Melbourne Egyetemen tanult és BA 1966, MA 1967. PhD 1972. Tanítani kezdett Melbourne Egyetemen Withey College-ban 1971-81, Ószövetségi tudományokat tanított Ridley College. 1983-84. Héber Bibliát La Trobe Egyetemen 1984- AZ Új Zélandi Aucklandi Baptistaista Egyetem teológiai kollégiumában tanított 1985-92. Ószövetséget. Szakterülete az Újszövetség **Művei:** Key to the Peshitta Gospels 1k. Brill, 1991. “Demons and Demonacs in the Peshitta Gospels” SBL, 1979. -

Fanuli, Antonio 1932 Copertino -, Olaszország. SVD missziós kongregáció tagja 1948-tól. Rómában a Szt. Tamás Egyetemen tanult, 1958-ban teológiai doktorátust szerzett. Biblikus licenciátust szerzett Biblikus Intézetben Róma 1960-ban. Saját rendjében tanított biblikumot, fő területe az Ószövetség azon belül is a Tóra volt. 1971-től a Dél-olasz teológiai fakultáson tanít. **Művei:** L'uomo e la scelta morale nell'AT. Napoli, 1972. Dio in strade con l'uomo. Sulle orme dell'Esodo. Milano. 1977. Pentateuco – Storia Deuteronomistica – Opera del Cronista in. Il Messaggio della Salvezza LDC Torino 1977. Conosci Ggesú. Torino 1979.

Farber, Walter 1947 Stuttgart-, Németország – Tanulmányait Tübingenben kezdte PhD Asszirológiából 1973-ban Münchenben tanított 1974-80 Chicago Egyetem Keleti Intézetében 1980-89. Szakterülete Mezopotámiai tudományok. **Művei:** “Magic at the Cradle: Babylonian and Asyrian Lullabies” Antropos 85. (1990). Beschwörungsrituale an Istar and Dumuzi. Steiner, 1977.

Farkasvalvy Dénes, 1936 Székesfehérvár –, Magyarország/USA - Ciszterci gimnáziumigazgató, egyetemi tanár. Pannonhalmán érettségizett, jogot Budapesten, teológiát Rómában tanult a Szent Anzelm egyetemen 1960-as évek. Pappá szentelése után 1963 és 1965 között Texasban volt matematikatanár, 1965-től Dallasban gimnáziumi tanár és hittanár, 1969-től gimnáziumigazgató. 1988-tól Dallas-i apátság vezetője. A Római Biblikus Bizottság tagja 1998-tól. Tanít a Dallas-i katolikus egyetemen is. Angolul, németül, franciául és olaszul publikált biblikus, irodalmi és rendi tanulmányokat. **Művei:** *L'inspiration de l'écriture sainte dans la théologie de saint Bernard.* Studia Anselmiana, vol. 53, Rome 1964; *Theology of Scripture in saint Irenaeus.* Revue Bénédictine 78 (1968) 319–333; *The role of the Bible in St. Bernard's Spirituality.* Analecta Cisterciensia 25 (1969) 3–13; *A Colloquy on Bernard Lonergan.* Perkins Journal XXVIII, 3 (1975) 25–29; *La conoscenza di Dio secondo san Bernardo. Studi su san Bernardo di Chiaravalle nell'ottavo centenario della canonizzazione.* Roma 1975; *An Introduction to the Old Testament.* Irving 1976; *An Introduction to the New Testament.* Irving 1976; *Use and Interpretation of St. John's Prologue in the Writings of St. Bernard.* Analecta Cisterciensia 35 (1979) 205–226; MARCH, W. E. (szerk.), *Texts and Testaments,*

Critical Essays on the Bible and the Early Church Fathers. San Antonio 1980; *The Formation of the New Testament Canon, An Ecumenical Approach* (társszerző: FARMER, W. R.) New York – Toronto – Ramsay 1983; *The Case for Spiritual Exegesis.* *Communio* (1983) 332–350; *The Ecclesial Setting of Pseudepigraphy in Second Peter and its Role in the Formation of the Canon.* *The Second Century* 5 (1985/86) 3–29; *In Search of a 'Post-Critical' Method of Biblical Interpretation for Catholic Theology.* *Communio* (1986) 288–307; *St. Bernard's Interpretation of the Psalms in His Sermons Super Cantica: Erudition at God's service.* *Studies in Medieval Cistercian History*, XI. (szerk. SOMMERFELDT, J. R.) Kalamazoo 1987. 109–116; *Christological Content and Its Biblical Basis in the Letter of the Martyrs of Gaul.* *The Second Century* 9 (1992) 5–25; *The Presbyters' Witness on the Order of the Gospel as Reported by Clement of Alexandria.* *Catholic Biblical Quarterly*, LIV, 2 1992. 260–270; *The Use of Paul by Saint Bernard As Illustrated by St. Bernard's Interpretation of Philippians 3:13.* in: SOMMERFELDT, J. (szerk.), *Bernardus Magister Papers Presented at the Nonacentenary Celebration of the Birth of Saint Bernard of Clairvaux.* Michigan 1992, 161–167; Zsoltárfordítás – Kismarton 1975; *Bevezetés szentírástudományba.* Róma 1976; *Zsoltároskönyv.* Eisenstadt 1975, bővített és átdolgozott kiadás: 1976; *Bevezetés a szentírástudományba.* Róma, 1976, Budapest ²1981; *A lelki élet teológiája.* Róma 1980, Budapest ²1983; *Szent Bernát beszéde a párizsi fiataloknak a megtérésről.* in: *Ciszterci lelkiség.* Eisenstadt 1982; *A római levél, Bevezetés, fordítás és magyarázat.* Eisenstadt 1983; *Himnuszok. Válogatás a Római breviárium himnuszaiból.* Budapest 1984; KARDOS K. (szerk.), *A Teremtő dicsérete.* Eisenstadt 1985; *Testté vált szó. Evangélium szent János szerint,* Első rész (1–6. fejezet). Eisenstadt 1986; *Zsolozsmáskönyv hívek számára.* Bécs 1986, ²1986; *Testté vált szó. Evangélium szent János szerint,* Második rész (7–12. fejezet). Eisenstadt 1987; *Rilke nyomában.* Műfordítások. Budapest 1990; *A Jelenések könyve és az Újszövetségi Kánon: Apokalipszis, A Föltámadás.* Szeged 1993. 15–18.

Farmer, Kathleen A. 1943 Sioux Falls-, USA, SD. – Tanulmányait a Perkins Schol for Theologie kollégumban kezdte MRE 19667. BD 1970. Tudományos fokozatot szerzett a déli methodista teológián PhD 1978. Tanított United Theol. Sem. 1978-93. Szakterülete a Héber Biblia és a Zsoltárok. **Művei:** *Psalms in Womens Bible Comm.* Westminster/John Knox, 1992. *Who Knows What is Good? A Commentary on Proverbs and Ecclesiastes.* Eerdemans, 1991.

Farmer, Wilians R. 1921 Needles-, USA, CA. – Tanulmányait Coccidental College AB 1942. Cambridge Egyetem BA 1949. MA 1956. BD 1964. United Theol Sem BD 1950. ThD 1952. Tanított Drew Egyetem 1955-59. Ass Prof. Déli Methodista Egyetemen 1959-91. 1991-től nyugdíjas. Számos ásatásokban is résztvett 1956-58 A keleti kapunál Jeruzsálemben végzett ásatásoknál. Szakterülete az Archeológia és Újszövetség, valamint apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *Jesus and the Gospel.* Fortress, 1982. *The last Twelve Verses of Mark.* Cambridge UP., 1974. *The Synoptic Problem.* MacMilliam, 1964.

Fascher Erich 1897 Göttingen - 1978 Potsdam, Németország – Evangéikus biblikus. Teológiát Göttingenben kezdett tanulni 1917/18 –ban háborúban szanitéc majd 1921/22 –től folytatja tanulmányait. 1923 Újszövetségi tanszék asszisztense Göttingen, 1924

Licentia, 1926 habilitáció. Magántanár Marburg, 1930 Jéna nyilvános rendes tanár, konfliktusba kerül a nácibarát diákjaival elítélik és elbocsátják 1933/34 és áthelyezik Halle-ba 1936-ban véglegesen kikerül az oktatásból kórházi lelkész. 1945-ben igazolják és CDU politikus lesz 1946-ban tartományi elöljáró 1948 -1950 képviselő 1950-ben politikai konfliktus miatt távozik a pártból és a politikából Greifswald-ba költözik, 1954 Berlinben tanít nyugdíjazásáig 1964-ig. **Művei:** Der Brief des Paulus an die Galater ThHK Herder, 1969. Textgeschichte als hermeneutisches Problem. Halle, 1953. "Der Vorwurf der Gottlosigkeit in der Auseinandersetzung bei Juden, Griechen und Christen," in Abraham unser Vater: Juden und Christen im Gespräch über die Bibel: Festschrift für Otto Michel zum 60.. Brill, 1963,

Fassberg, Steven E. 1956 Washington-, USA, DC – Tanulmányait a Harvard Egyetemen kezdte és AB 1978. PhD 1984. Tanított Jeruzsálemben a Héber Egyetemen 1981- héber nyelvi tanszék vezetője. Szakterülete Héber Biblia és szemita nyelvek, szövegek és feliratok. **Művei:** A Grammar of the Palestinian Targum. Fragments from the Chair of Genizah. HSS, 38. Scholars, 1990.

Faulhaber, Michael, 1869 Heidenfeld – 1952 München, Németország - Teológus, érsek, bíboros. A gimnáziumot Schweinfurtban végezte, 1883-ban a Kilianeum püspöki küsszemináriumban érettségizett Würzburgban, 1892-ben pappá szentelték. 1896-tól a római Collegium Teotonicum és Anima kollégiumban tanult. 1898-ban Würzburgban teológiai docens lett, ahol Albert Ehrhard hívta fel ~ figyelmét a vatikáni Catenakéziratokra. Tanulmányutat tett a Szentföldön. 1899-ben habilitált és a Próféta catenákon dolgozott. 1900-ban hosszabb tanulmányokat folytatott Angliában, majd 1902-ben Spanyolo.-ban. 1903 Strassburgban az ÓSz és egzegézis professzora lett. Megszervezte a katolikus napokat és azokon együttműködött a protestánsokkal is. 1911-ben speyeri püspök és tábori lelkész lett, 1917-ben München érseke, 1921-ben bíboros. Határozottan szembeállt a nácizmussal, elítélte eszmeiségét, a diktatúrát és a fajelméletet. 1933-ban védelmébe vette a zsidókat. Teológiai tanulmányai során sokat foglalkozott Caesareai Euszebiósszal és az apologétákkal, felismerte a patrisztika fontosságát. Antimodernista volt, de nem teljesen konzervatív. **Művei:** *Die griechischen Apologeten der klassischen Väterzeit.* Würzburg 1896; *Die Propheten-Catenen nach römischen Handschriften.* Freiburg 1899; *Hesychii Hierosolymitani interpretatio Isaiae Prophetae.* Freiburg 1900; *Eine wertvolle Oxforder Handschrift aus der Mappe einer Studienreise,* in: ThQ 83, 1901, 218–232; *Hohelied-, Proverbien- und Prediger-Catenen.* Wien 1902; *Die Vesperpsalmen der Sonn- und Feiertage weiteren Kreisen erklärt.* Straßburg 1906; *Charakterbilder der biblischen Frauenwelt.* Paderborn 1912; *Die Strophentechnik der biblischen Poesie.* München 1914; *Zeitfragen und Zeitaufgaben. Gesammelte Reden.* Freiburg 1914; *Unsere religiöse Kultur,* in: PFEILSCHIFTER, G. (szerk.), *Deutsche Kultur, Katholizismus und Weltkrieg.* Freiburg 1915, 451–475; *Waffen des Lichtes. Gesammelte Kriegsreden.* Freiburg 1915; *Der Krieg im Lichte des Evangeliums.* München 1915; *Die Kriegleistungen und Kriegsaufgaben eurer Seelsorger.* Speyer 1916; *Das Hohe Lied der Kriegsfürsorge.* Berlin 1916; *Das Schwert des Geistes. Feldpredigten im Weltkrieg.* Freiburg 1917; *Das Testament der Toten.* München 1919; *Deutsches Ehrgefühl und Katholisches Gewissen.* München 1925; *Rufende Stimmen in der Wüste der Gegenwart. Gesammelte Reden, Predigten, Hirtenbriefe.* Freiburg 1931; *Zeitrufe Gottesrufe.*

Gesammelte Predigten. Freiburg 1932; *Seid getrost: Worte an die Trauernden. Sentenzen aus veröffentlichten und unveröffentlichten Predigten und Schriften*. Wuppertal 1948; ZEHETBAUER, J. P. (szerk.): *Münchner Kreuzweg für Dreigesang und Zupfinstrumente*. Planegg 1983.

Febronius, Justinus, álnév családi neve **Nikolaus von Hontheim**, 1701 Trier – 1790 Montquintin, Luxemburg - Történész, érsek. 1719–1722 között jogtudományt és teológiát tanult Löwenben és Leidenben. 1724-ben jogi doktor, majd 1727-ben a konzisztórium cenzora lett. 1733-tól Rómában professzor. 1748-ban összeállította a Breviarium Trevirensét és a Ritualét egyházmegyéje számára. Kutató életet élt, megírta Trier történetét. 1763-ban Justinus Febronius álnéven jelent meg *De statu ecclesiae* című írása, amelyben a birodalmi egyház védelmezőjeként tűnt fel. Hatása kiterjedt más országokra is a 18. sz.-ban. A német püspökségek igyekeztek visszaszorítani a pápai nuncius hatalmát és a Lotharingiai-ház erejét növelni az egyház felett. Ennek teológiai alapjait Németo.-ban J. Kaspar Barthel és Georg Chr. Neller védelmezte, munkatársként véve maguk mellé ~t. A pápa szerepét csupán egy tiszteletbeli primátusra korlátozták volna; feladata annyi, hogy az önálló püspökök joghatóságát megvédje és a hitvitában döntsön. A tévedhetetlenség jegye az egyházé és a zsinaté, ezek és a Szentlélek felette állnak a pápának. ~ műve a világi hatalmat következetesen fölé helyezi a lelki hatalomnak. A mű megjelenése után rengeteg vitát provokált. **Irodalom:** MEJER, *Febronius, Weihbischof Johann Nicolaus von Hontheim und sein Widerruf Tübingen. Anti-Roman*. Tübingen 1880, ²1885; KÜNTZIGER, *Fébronius et le Fébronianisme in Mémoires couronnés et autres mémoires publiés par l'Académie Royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique*, Vol. XLIV Brussel 1891; STÜMPER. *Die kirchenrechtlichen Ideen des Febronius*. Aschaffenburg 1908.

Fechter, Friedrich 1942 Zürich-, Svájc – Tanulmányait 1961-1968 Zürich, Tübingen és Mainz egyetemén végezte. 1968 Zürich első teológiai vizsga. 1968-1978 nyelvészeti tanulmányokat folytatott és tudományos munkatárs volt Heidelbergben. 1975 diploma. 1976 2. teológiai vizsgáját tette le és Zürich-ben lelkésszé avatták. 1977-1993 hébert tanít Bethel ószövetségi teológiai karon. 1983-1985 DFG-ösztöndíj. 1988 Ószövetség témakörből habilitált. 1993 nyilvános rendes tanár Greifswald ószövetségi tanszékét vezeti. Vendég professzor 2002 Stellenbosch (Dél-Afrika) Egyetemén. 2003-tól a Dél-Afrikai ószövetségi kutatók társaságának tiszteletbeli tagja (OTSSA / OTWSA) SBL tagja kiadója a "Textpragmatische Studien zur Hebräischen Bibel" könyv sorozatnak.
Művei:

Feld, Helmut 1936 Dillingen-Saar-, Németország - Tanulmányait Rómában a Gregoriana Egyetemen szerzett bölcsész Licenciátust 1959-ben. Tübingenben teológiai doktorátust 1970. Saarland Egyetemen PhD 1976. Tanított Würzburgban 1974-78. A Baden Württemberg-i Akad Intézet vezetője 1978-81. Tübingeni Egyetem 1987-91. Európai Történeti Intézet vezetője Mainz 1991- Szakterülete Újszövetség, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** I Calvini Opera Omnia Minnesota II/16. Commentarii in Pauli epp. Ad Gal., Eph., Phoinis., College. Droz, Der Hebraerbrief 1985. 1992. Der Ikonoklasmus des Westers. Brill, 1990. Wendelini Steinbach Opera

Exegetikca quae supersunt Minnesota 3 kötet Steiner, 1976-87. Das Verstandnis des Abendmahls Wiss. Buchges. Darmstadt, 1976.

Felder, Cain H., 1973??-, USA – Tanulmányait Howard Egyetemen BA. 1996 Oxford Egyetem Mansfield College teol diploma 1968. Union Theol Sem N.Y. Teológiai Master fokozatot 1969. Columbia Egyetem PhD 1982. Tanított Princeton Theol. Sem 1978-Howard Egyetem Shool of Div 1981- Újszövetség professzora 1982- Kiadja a Journal of Religion Throught Bibl. Inst. For Social Cahnge 1990- **Művei:** African Heritage Study Bible Winstnon Derek, 1993. Stony the Road We Trod: African-American biblical Interpretation. Fortress, 1991.

Feldmann, Franz, 1866 Hüsten – 1944 Bonn, Németország - Katolikus ÓSz-kutató. Tanult Bonnban, Würzburgban és Paderbornban. 1891-ben pappá szentelték. Berlinben elsajátította a keleti filológiát, 1896-ban doktori címet szerzett, majd korrektor lett a padenborni papi szemináriumban és a szemita nyelvek tanára az ottani akadémián. 1901-ben az apologetika és a keleti filológia professzora. 1903-ban Bonnban az ÓSz és egzegézis professzora lett, 1907 és 1934 között tanított. 1923-tól szerkesztette a *Bonner Altes Testament* kommentárokat teológusoknak és képzett civileknek, ezzel párhuzamosan alapította Fritz Tillmann a *Bonner Neues Testamentet*. **Művei:** *Syr. Wechsellieder v. Narses*. Leipzig 1896; *Textkrit. Materialien z. Buche der Weisheit*. Frankfurt 1902; *Der Knecht Gottes in Isaias 40-55*. Frankfurt 1907; *Die Weissagungen über den Gottesknecht im Buche Isaias*. Frankfurt 1909 (³1913); *Das Psalterium des Röm. Breviers*. Aachen 1915; *Gesch. der Offb. des AT*. 1916 (³1930); *Israels Rel., Sitte u. Kultur in der vormosaischen Zeit*. Aachen 1917; *Bekehrung der Heiden im Buch Isaias*. Marburg 1919; *Das Buch Isaias* (ford. és komment.) 2 kötet. Marburg 1925–26; *Das Buch der Weisheit*. Bonn 1926; *Geschichte der Offenbarung des AT*. Bonn 1930.

Félegyházi Tamás, 1540 k. Debrecen – 1586 Debrecen, Magyarország - Református lelkész. 1561-ben Krakkóban, 1562-ben Boroszlóban, 1563-ban Frankfurtban (Odera) és 1564-ben Wittenbergben tanult. 1567-ben Túron volt tanító, majd 1568-tól Debrecenben. 1573-ban lelkésszé és az egyházmegye esperesévé választották meg. 1586-ban megjelent Úsz-fordítása. **Művei:** *Az Keresztieni igaz hitnek reszeiről valo tanitas, kerdesekkel es feleletekkel, ellenuetesekkel es azoknak meg feitesiuel, az hiueknek eppületekre irattatot*. Debrecen 1579. (²1580, ⁵1601.); *Az mi Vronc Jesos Christvsnac Vy Testamentoma auuagi frigie, Görögből Magyar nielure fordittatott. Es niluan valo ertelemvel nemeli nehez helieken rövideden megh magyaraztatot*. Debrecen 1586; *Catechesis Az az, Rövid Kerdesek es Feleletek az keresztyeni hitnek agairól, az gyermekeknek es az egy-igyüeknek tanitasokra*. Debrecen 1601.

Felvinczi György (kolozsvári), 1645 Kolozsvár – 1716 Kolozsvár, Magyarország/Erdély - Az első magyar színigazgató. Tanult Tordán és Kolozsváron az unitárius kollégiumban. A torockói iskolában lett tanító, majd 1671-ben visszament a kolozsvári kollégiumba. 1693-tól bíró volt Kolozsváron. 1696-ban I. Lipót császárhoz kérvényt adott be színtársulat alapítására. A színházat pedagógiai célokra használta, számos bibliai drámát is írt. **Művei:** *Igen Szép Historia avagy Példa. Az Jerusalemből Jerichóba menő Tolvajoktól megsebesített embernek állapotjáról. Mellyet Üdvezítőnk elő hozott Sz.*

Lukácsnál az X. részben... Lőcse 1689; *Comico-Tragoedia, Plutónak és Jupiternek egymás között való villongások, melyet újonnan meg is jobbított.* Hely n. 1693; *De conservanda bona valetudine Liber Scholae Salernitanae. Az Angliai Országban lévő Salernitana Scholanak Jo Egessegről való Megtartásnak modjáról írott Könyve...* Lőcse 1694; *Procuratoria dicsérete.* Kolozsvár 1697; *Romai Császár Kegyelmes Urunk Es Koronas kiralyunk es Felsége Erdélyi Proto-Notariainak es Cancellariajanak hűtes Notariussinak es Iro-deakinak illendő Gitsireti.* Kolozsvár 1699; *Természet próbája.* Kolozsvár 1701.

Fenske, Wolfgang 1956? -, Németország - Tanulmányait Wuppertal és Heidelberg egyetemén végezte, teológiai diplomáját 1994-ben szerezte, 1998-ban habilitált München-ben. Egzegetikai módszertant és hermeneutikát tanyit foglalkozik a 18-21-századi Jézus kutatással és Jódás és János kérdéssel. **Művei:** "Und wenn ihr betet ..." (Mt. 6,5). Gebete in der zwischenmenschlichen Kommunikation der Antike als Ausdruck der Frömmigkeit, Göttingen 1997. Arbeitsbuch zur Exegese des Neuen Testaments. Ein Proseminar, Gütersloh 1999. Brauchte Gott den Verräter? Die Gestalt des Judas in Theologie, Unterricht und Gottesdienst, Göttingen 2000. Die Argumentation des Paulus in ethischen Herausforderungen, Göttingen 2004. Wie Jesus zum 'Arier' wurde. Auswirkungen der Entjudaisierung Christi im 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 2005

Fényes Mór, 1866 Erdőbénye – ??, Magyarország - 1882–1892 között a budapesti rabbiképző hallgatója volt, 1891-ben rabbivá avatták. 1893-ban a pesti hitközség vallástanára, tankönyvíró, rabbinikus irodalom kiváló ismerője. **Művei:** *Grammatikai genus a héberben.* Bp. 1891; *A Biblia könyvei, rendszeres vallástan,* modern kiadás RAJ T. (szerk.), Bp. 1993.

Fernandez-Marcos, 1940 Natalio Villaneueva de las Manzanas-, Spanyolország - Tanulmányait Münchenben bölcsész licencitátust szerzett 1964. Salamanca Egyetemen klasszika filológiai licenciátus 1966. Complutensian Egyetem Madrid Bibliai filológiából licenciátus 1970. Klasszika filológiai doktrátus 1970. Tanított Consejo Superior de Investigaciones Cientificas, 1972- ugyanott professzor. Kiadója a *Textos y Estudios Cardenal Cisneros de la Biblia Pilonisotta marritense* 1983- *Septuaginta and Cognate Stud.* 1983- Tanított Oxford Egyetemen 1991-92. *Grinfield Lect. On Spetuaginta.* Szakterülete a Héber Biblia. **Művei:** *El Texto antioqueno de la Biblia Griega* 1-2 k. CSIC 1989, 1992. *La Septuaginta en la Investigacion Contempraene SCIC* 1985. *Introduccion a la s versiones griegas de la Biblia SCIS* 1979. *Los Thaumata de Sofronio Contribucion eal estudio de la Incubation cristiana CSIS* 1975.

Festorazzi, Franco 1928 Perledo-, Olaszország - Teológiai licenciátusát Róma Gregroiana Egyetemen szerezte . Biblikus licenciátust szerzett Istituto biblico róma, illetve tanult Jerzsálemben is az Ecole Biblique-ben. Como papi szemináriumában tanított. Ezt követően Milánóban az Észak-olasz egyetemen. **Művei:** *matrimonio e verginita nella Bibbia,* in *Matrimonio e verginitá Venegono* 1963. *La Bibbia e il problema delle origini* Brescia, 1967. *Introduzione alla storia della salvezza* Torino

1978. Il timore di Dio nel Qoelet. Un sapiente di Israele alla ricerca di Dio in Dio nella Bibbia... Torino 1980.

Feuerbach, Ludwig, 1804 Landshut – 1872 Rechenberg, Németország - Filozófus. 1823-ban Heidelbergben tanult evangélikus teológiát, 1824–1826 között Berlinben Hegelt hallgatta. 1825-ben teológiáról filozófiára váltott, 1828-ban habilitált, magántanár lett Erlangenben. 1830-ban névtelenül jelent meg *Gedanken über Tod und Unsterblichkeit* (Gondolatok a halálról és a halhatatlanságról, Nürnberg 1830) című műve, amelyben tagadta a személyes halhatatlanságot; ezután sikertelenül próbált egyetemi oktatóként elhelyezkedni. Professzorai segítségével Párizsban, Bernben, majd Görögországban talált munkát. 1837-től teljes visszavonultságban élt Ansbachban. Legismertebb valláskritikai műve: *Das Wesen des Christentums* (A kereszténység lényege, Lipcse 1841). Számára Isten emberi találmány, amelyben testet ölt a remény, a félelem, a vágy és a halhatatlanság álma. Filozófiája antropológiai materializmus volt, nagy hatást gyakorolt Marx és Engels hegeli irányzatára. A tübingeni biblikusok második nemzedékét készítette elők, akik szembeszáltak a transcendentalistákkal. Ő és Hégel hatására a tübingeni filozófusok filozófiai alapon művelték az exegézist és akarták megírni Jézus életét. **Művei:** *Sämtliche WW*. 10 kötet Stuttgart 1903–1911.

Fichte, Johann Gottlieb, 1762 Rammenau – 1814 Berlin, Németország - Filozófus. Evangélikus teológiát tanult Jénában és Lipcsében, majd Spinoza etikáját hallgatva kezdett filozófiával foglalkozni. 1788-ban Zürichben, 1790-ben Lipcsében, majd 1792-ben Königsbergben élt. Kant adatta ki ~ *Kritik aller Offenbarung* (Minden kinyilatkoztatás kritikája, Jena 1794) című írását, amely egycsapásra híressé tette. 1794–1799 között Jénában tanított filozófiát, majd Berlinben tartott előadásokat. 1810-ben a berlini egyetem tanára, 1812-től rektora lett. Tanítása sajátos szubjektív idealizmusba torkollott. A német idealizmus szellemi atyja. Nagy hatása volt az újabb tübingenista racionalista Biblia kritikájára. **Művei:** hátrahagyott művei 3 kötetben. Bonn 1834–1835. Kritikai kiadása: 28 kötet Mainz 1960.

Fields, Weston W. 1948 Long Beach, CA., USA – Tanulmányait a Faith Baptist. Bibl. College BA 1970. Grace Thol. Sem. Teológiai Master fokozatot szerzett 1973-ban. ThM 1975. ThD 1979. Jeruzsálemi Héber Egyetem PhD. 1975. Tanított Graciae College Theol. Sem. 1975-85. Assoc. Prof. Inst. Holy Land Jeruzsálem rektora. 1985-91. Kiadója a Grace Theol. Jour. 1983-85. Szakterülete a Héber Biblia, szemita nyelvek, szövegek és feliratok. **Művei:** “The Motif ‘Night as a Danger’ in Tree Biblical Destruction Narratives in Sha’arei Talmon Co ad Eisenbrauns, 1992. “Sodoma and Gomorrah in Intertestament and New Testament literature in New Testament Studies in Honor of Homer Kent, 1991.

Fiensy, David A., 1948 McCleansboro-, USA Il., – Tanulmányait a Xavier Egyetemen kezdte és MA 1974. Duke Egyetem. PhD 1980. Tanított Kentucky Christian College 1980-87. Assoc. Prof. Inst for the Study of Christian Origins Németország 1987-89. 1989- lelkész.- Szakterülete Újszövetség, apokrifok és post-biblikus tudományok. **Művei:** Pseudepigrapha of the Old Testament 1-2 K. 1983, 1989. The Social History of Palestine in the Herodian Period: The land is Minnesotae Mellen 1991.

Filipič, Mirjana 1965 Kranj-, Szlovénia. A gimnáziumot a Jezsuitáknál végezte (1987). In 1991 teológiai diplomát szerzett Krakow-ban Lengyelországban. Postgraduális tanulmányai Rómában a Keleti Intézetben végezte (Pontifical Oriental Institute) a master fokozatot szerzett (1993). Szlovéniában Bibliikus mozgalmat hozott létre és Ljubljana-ban a teológiai fakultáson tanított. 1996/97 posztgraduális képzés Pontifical Biblical Institute Roma. 1999-2001 Krakkóban a jezsuita fakultáson tanított bibliikus kurzusokat és a diplomáját írta, melyet 2000-ben védett meg. »Poetics and typology of exodus: triumphant aspect«. 2001-től Ljubljában a teológiai fakultáson tanít bibliatudományt és judaizmust, és Újszövetségi kurzusokat adott Mariborban is. 2005-ben professzori kinevezést kapott Újszövetségi tanszékre. Doktori értekezését *Acta Theologica Sloveniae* (2001) publikálta és szlovén és lengyel szaklapokban publikál. 2002-től *Society of Biblical Literature* tagja 2003-ban a doktori tézisét Cambridge-ben tartott konferencián bemutatta. 2003-tól résztvesz *History of the Forms in judaichristian Sources and in Tradition*, kutatási programban melynek vezetője Jože Krašovec, PhD.

Fillinger Lipót, 1787 Győr – 1844 Pest, Magyarország - Teológiai doktor, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja. A pesti központi papnevelő intézet növendéke volt, 1811-ban a teológia doktorává avatták. Káplán, plébános, majd a győri papnevelő tanára lett. 1833-ban a pesti egyetemen a görög nyelv, hermeneutika és az úsz-i egzegézis professzora volt. 1834-től az MTA tagja, 1843–1844-ben az egyetem rektora. **Műve:** *Assertiones ex universa theologia...* Pest 1811. Kéziratban maradt műve: *Hermeneutica biblica*.

Fillion, Luis-Claude, 1843 St-Bonet-de-Joux – 1927 Issy. Franciaország- Konzervatív egzegéta. Vigouroux tanítványa volt. 1867-ben pappá szentelték, 1871–1874 között Reimsban volt professzor, 1874–1893 között Lyonban tanított, 1893–1906 között a párizsi katolikus intézet tanára volt. Tagja volt a Pápai Bibliikus Bizottságnak.

Finkelstein Israel 1949 Tel Aviv-, Izrael- Israeli archaeológus – Tanulmányait a Tel Aviv Egyetem Archeológiai Intézetében kezdte BA 01974. MA 1978. PhD 1983. Bar Illionisan Egyetem Szentföldi tanulmányok 1976-90. Chicago Egyetem Keleti intézetében 1986-87. Tel Aviv Archeológia Intézet 1990- Számos ásatásnál vesz részt tel 'Ira 1979-80. Egraim terület feltárása 1980-87. Szakterülete Archeológia. Társ igazgatója a megújított észak izraeli ásatásoknak, Megiddo térségében. Amarnai táblák grafikai analizisét végézi Yuval Goren és Nadav Na'aman-al együtt. Neil Asher Silberman-al szerzője egy új archeológiai összefoglalóknak amely az ősi izraelről szól. (Archaeology's New Vision of Ancient Israel and the Origin of Its Sacred Texts.). Kronológiai nézetei és datálásait 2006-ban sokat vitatták, nézeteit a jelentősebb archeológusok nem osztják. **Művei:** „Early Arad-Urbanism of the Nomads“ ZDPV 106. (1991) From Nomadism to Monarchy Archeological and Historical Aspects of Early Israel. Tel Aviv, 1990. Izbet Sartah Israel. Brit. Arch Reports 299 Oxford UP. 1986. Sinai in Antiquity. Tel Aviv, 1980. The Archaeology of the Israelite Settlement, Jerusalem: Israel Exploration Society, 1988. Living on the Fringe, 1995. The Bible Unearthed : Archaeology's New Vision of Ancient Israel and the Origin of Its Sacred

Texts, 2001. David and Solomon: In Search of the Bible's Sacred Kings and the Roots of the Western Tradition, 2006.

Fiore, Benjamin 1943 New York-, USA, NY. – Tanulmányait a Fordham Egyetem MA 1969. Gregoriana Egyetem Róma STB. 1974. Yale Egyetem MA 1975. PhD 1982. Tanított Canisius College. 1979-től. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** "Invective in Romans and Philippians Proc. of East. Great Lakes and Mid West Bible Soc 1990. Marxism and Christianity Georgetown E. 1987. Personal Example in the Socratic and Pastoral Epistles. Bibl. Inst. 1986

Fischbane, Michael A., 1943 Cambridge-, USA, MA. – Tanulmányait a Brandeis Egyetem kezdte és PhD 1971. Tanított Brandeis Egyetemen 1969-90. Chicago Egyetem 1990- Harvard Egyetem szemita nyelvek professzora Stanford Egyetem, N.Y. állami Egyetem zsidó hemrneutika és miszticizmus professzora. Szakterülete a héber Biblia, apokrifok és post-biblikus tudományok. **Művei:** The Garments of Torah: Essay in Biblical Hermeneutics. Indiana UP., 1989. Biblical Interpretation in Ancient Israel. Calderon, 1985.1988. Judaism, Revelation and Traditions. Harpers Row, 1987

Fischer, Georg SJ 1954 Levis-, Ausztria - A Jezsuita rend tagja és diplomáját a Pápai Biblikus Intézetben Rómában szerezte, vezetője Jean Louis Ska volt és a címe "Jahwe unser Gott. Sprache, Aufbau und Erzähltechnik in der Berufung des Mose (Ex 3-4)" habilitációja "Das Trostbüchlein. Text, Komposition und Theologie von Jer 30f" Kutatási területe A Tóra főleg a kivonulás könyve, és Jeremiás próféta. Társ kiadója a "Innsbrucker Theologische Studien" sorozatnak és a "Forschung zur Bibel" sorozatnak. Tagja a német katolikus ószövetség kutatók társaságának AGAT az osztrák Katholischen Bibelwerk tanácsadója. **Művei:** Jahwe, unser Gott. Sprache, Aufbau und Erzähltechnik in der Berufung der Mose (Ex 3-4). Innsbruck, Rauch 1988. Jahwe, unser Gott. Sprache, Aufbau und Erzähltechnik in der Berufung des Mose (Ex 3-4). (Orbis biblicus et orientalis 91). Freiburg, Schweiz: Univ.-Verl. /u.a./ 1989. Das Trostbüchlein. Text, Komposition und Theologie von Jer 30-31. (Stuttgarter biblische Beiträge 26). Stuttgart: Verl. Kath. Bibelwerk 1993. Fischer, Georg; Hasitschka, Martin: Auf dein Wort hin. Berufung und Nachfolge in der Bibel. Innsbruck; Wien: Tyrolia-Verl. 1995. Il libro di Geremia. (Guide spirituali all'antico testamento). Roma: Città Nuova Ed. 1995. El libro de Jeremías. (Guía espiritual del antiguo testamento). Barcelona: Herder u.a. 1996. El libro de Jeremías. (Guía espiritual del antiguo testamento). Barcelona: Herder u.a. Neuausg., 1997. Fischer, Georg; Hasitschka, Martin: Sulla tua parola. Vocazione e sequela nella Bibbia. (Bibbia e preghiera 32). Roma: Ed. AdP 1998. Hasitschka Martin: The call of the disciple. The Bible on following Christ, translated by Matthew J. O'Connell. New York: Paulist Press 1999. Wege in die Bibel. Leitfaden zur Auslegung. Unter Mitarb. von Boris Repschinski und Andreas Vonach, Stuttgart 2000. Backhaus Knut: Sühne und Versöhnung: Perspektiven des Alten und Neuen Testaments. (Die neue Echter-Bibel: Themen 7). Würzburg: Echter 2000. Hasitschka Martin: The call of the disciple. The Bible on following Christ, translated by Matthew J. O'Connell. Parakou/Benin: Verbum Bible 2000. Backhaus Knut, Espiazione e riconciliazione. Prospettive dell'Antico e del Nuovo Testamento (Collana biblica. I temi della Bibbia 7). Bologna: EDB 2002. [ital. Übersetzung von "Sühne und Versöhnung"] Jeremia 1-25

(Herders theologischer Kommentar zum Alten Testament), Freiburg i.Br. 2005. Jeremia 26-52 (Herders theologischer Kommentar zum Alten Testament), Freiburg i.Br. 2005.

Fischer Gyula 1861 Sárkeresztúr – 1944 Budapest, Magyarország - Főrabbi. Gimnáziumi és teológiai tanulmányait Budapesten, az országos rabbiképző intézetben végezte, 1885 bölcsészdoktor lett. 1887 a győri zsidó hitközség lelkipásztorává választotta. A nem szorosan a hatáskörébe tartozó intézményekben, mint a Chevra Kadisában, a Jótékonysági Nőegyletben, stb. is megpezdült az élet munkája nyomán. Az első olyan győri rabbi volt, akit a városi törvényhatósági bizottságba is beválasztottak. Több nyelven kiválóan szónokolt. 1898-tól Prága első rabbija. 1905-től kezdve budapesti rabbi, 1920-tól ugyanott főrabbi lett. A rabbiképző intézetben német nyelvet és Midras irodalmat oktatott, majd vezérlőbizottsági tag lett. Az Izraelita Magyar Irodalmi Társaság egyházi elnöke, a Magyar Zsidó Pro Palesztina Szövetség országos vezetője volt. **Művei:** *Izrael szellemi szabadsága. Sabuoth-beszéd a nagyabonyi izr. hitközség templomában 1884. évi május 30. Bp., 1884.; Jehuda ben Saul ibn Tibbon, adalék a középkori zsidó irodalom történetéhez. Bp., 1885. (Bölcsész doktori értekezés. Különnyomat az Egyet. Philol. Közönyből).; Két tan. Győr, 1891.; A zsidó imaház. Devecser, 1891. Mózes élete Bp. 1925. Cikkek a M. Zsidó Szemlében (1884. A zsidók Olaszországban, Gudemann Mór után ford.), az Egyetemes Philol. Közönyben (1887-től, Az ethika a halákhában, A zsidó ünnepi imák ismertetése, A Talmud szerkezete); a győri Hírlapban (1892. Baross Gábor fölött mondott emlékbeszéd); irt a külföldi lapokba is.*

Fischer, Irmtraud 1957 Bad Aussee-, Ausztria - Tanulmányait Graz katolikus teológiai fakultásán végezte. 1993 vendégtanár Evangelisch-theologischen Fakultät Marburg. 1993 habilitált. Diploma 1988. 1983-94 tudományos munkatárs az ószövetségi tanszéken. 1993-99 Consilium folyóirat munkatársa. 1994-97 meghívott előadó később kinevezett professzor Karl-Franzens-Universität Graz. 1995 vendégprofesszor Katholisch-theologischen Fakultät Bécsben. 1995-1996 Bambergben tanyít. 1997-2004 Bonn teológiai fakultásán tanít ószövetségi nőkutatót végez. 1997-től társkiadója a Exegese in unserer Zeit sorozatnak. 1998-2006 Züricher Bibel társ kiadója. 1999-2006 a nő kutatási csoport vezetője a Bonn-i egyetemen. 2000 társ kiadója a biblikus teológiai évkönyvnek. 2000-ben vendégprofesszor Jeruzsálemben a Domitio apátságban. 2001-2003 aza európai teológiai nő kutatás szekciójának elnöke. 2003-ban akadémiai kitüntetést kapott a Badeni evangélikus egyháztól. 2004-től az Ószövetségi tanszék vezetője a Graz-i egyetemen. 2005-től a Journals Biblical Interpretation (erscheint bei Brill, Leiden) kiadói tanácsának vezetője. 2005-től a németnyelvű ószövetségi kutatócsoport elnöke (AGAT). Művei: Wo ist Jahwe?. Das Volksklagelied Jes 63,7-64,11 als Ausdruck des Ringens um eine gebrochene Beziehung, Verl. Kath. Bibelwerk, Stuttgart 1989 (Stuttgarter Biblische Beiträge 19). Die Erzeltern Israels. Feministisch-theologische Studien zu Gen 12-36, de Gruyter, Berlin u.a. 1994 (Beihefte zur Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft 222). Tora für Israel - Tora für die Völker. Das Konzept des Jesajabuches, Verl. Kath. Bibelwerk, Stuttgart 1995 (Stuttgarter Bibelstudien 164). Rut, Herder, Freiburg/Br. u.a. 2001; 2. Aufl. 2005 (Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament). Gotteskünderinnen. Zu einer geschlechterfairen Deutung des Phänomens der Prophetie und der Prophetinnen in der Hebräischen Bibel, Kohlhammer, Stuttgart u.a. 2002 . Genderfaire Exegese. Gesammelte Beiträge zur Reflexion des Genderbias und seiner

Auswirkungen in der Übersetzung und Auslegung biblischer Texte, Lit-Verl., Münster 2004 (Exegese in unserer Zeit 14). Women Who Wrestled with God. Biblical Stories of Israel's Beginnings. Translated from the Second German Edition into English by Linda M. Maloney, Liturgical Press, Collegeville 2005

Fischer, Johann, 1881 Lechbruch – 1956 Niederstaufen, Németország- 1920-tól tanár Münchenben, 1925-től professzor Bambergben, 1934-ben Branusbergben tanított, majd 1936-tól Würzburgban. Izajás-kommentárja jelentős alkotás, a LXX-ről szóló tanulmányai maradandó értéket képviselnek. **Művei:** *Das Alphabet de LXX Vorlage in Pentateuch*. Giessen 1924; *Zur LXX-Vorlage in Pentateuchus*. Giessen 1926; *In welchen Schrift lag das Buch Isaiah den LXX vor?* Giessen 1930; *Kommentár: Das Buch Isaia den LXX*. 2 kötet. 1937 és 1939; *Jób*, in: EB 1950, *Bölcs*, in: EB 1950.

Fischer-Colbrie Ágost, 1863 Zselíz – 1925 Kassa, Magyarország - Püspök, teológiai doktor. A gimnáziumot Kremsmünsterben a bencéseknel, Pozsonyban és Esztergomban, a teológiát Bécsben végezte. 1886-ban pappá szentelték. 1887-ben néhány bibliai vers héberből arabra fordításával elnyerte az ún. Lackenbacher-féle díjat. 1888-ban teológiai doktorrá avatták, majd budapesti segédlelkész lett. Bíborosi levéltárossá, majd 1889-ben szentszéki jegyzővé nevezték ki. 1890-ben udvari káplánná és az Augustineumban tanulmányi igazgatóvá nevezte ki a császár. 1899-től Bécsben dogmatikaprofesszor, 1900-tól esztergomi kanonok, 1902-ben a Pázmáneum rektora, 1904-től kassai püspök. Hét nyelven beszélt, számos magyar egyházi és tudományos folyóiratban publikált. **Művei:** *XIII. Leo pápa Sapientiae Christianae kezdetű körlevele* (ford.). Esztergom 1890; *Fragmentum apologeticum de criterio interno positivo divinae originis christianae religionis*. Esztergom 1891; *Hora eucharistica*. Viennae 1892. *Álnevei:* Halász Ágost, Dr. F. C. A., Dr. H. Á. és -h-.

Fitch, Alger M., 1919 Cronelius-, USA, OR. – Tanulmányait a NW Christian College-ban kezdte és BTh 1945. Phillips Egyetem BD 1949. Dél California Egyetem MA 1964. School of Theol at Claremont ThD 1967. Tanított NW Christian College 1978-től Az Újszövetség professzora NW Christian College 1968-78. Szakterülete Újszövetség. **Művei:** *Best of All is Jesus: A Study of Hebrew Colleege* 1991. *One Father, One Family: Biblical Study of Unity Colleege* 1990

Fitzer, Gottfried 1903 Breslau -1997 Winklern/Kärnten, Németország - Teológiát Breslau, Tübingen, Marburg/Lahn egyetemeken tanult. Teológiai licenciátus Breslau 1928. Kiemelkedő tanárai voltak Hans Freiherr von Soden és Ernst Lohmeyer, de szorgalmasan hallgatta Karl Heim és Adolf Schlatter előadásait Tübingen-ben, járt Rudolf Bultmann szemináriumaira és tanult Rudolf Otto vallástörténetet, és Martin Heidegger előadásait is hallgatta Marburgban. 1928-ban szerezte meg a teológiai licentiátusát. A mártírium fogalma a zsidóságban és a kereszténységben. Már 1930-tól engedéllyel tanított. Habilitált 1931-ben a mártír fogalom vallástörténeti jelentéséből Breslau-ban ahol tanított 1931-1935-ig. Összeütközésbe került a Deutschen Christen egyházi szervezettel Jézus ária származásáról való nézeteinek eltérő megítélésében ezért megvonták tőle az oktatási engedélyt. A hitvalló egyházhoz csatlakozott 1934-ben lelkészkedett Breslauban. Ettől kezdve szokat foglalkozott az „egyház” – fogalommal főleg Werner Schmauch-al

folytatott levelezéséből tudjuk ezt "Gestalt der Kirche". Docens Erlangen 1948. Professzor Bécs 1949-ben Újszövetségi tanszék vezetője. Kinevezett professzor Bécs 1950-től Az intézet dékánja 1953/54, 1959/60, 1964/65 években valamint 1970/71-es évben is. Klasszikus egzegétának tartják. Munkatársa lett Theologischen Wörterbuch zum Neuen Testament (Bd.e VII-IX, 1964-73) és az Exegetischen Wörterbuch zum Neuen Testament (Bd.e 2-3, 1981-83); lutheránus szempontból dolgozta el a korai katolicizmust. **Művei:** Der Begriff des martyrs im Judentum und Urchristentum, theol. Diss. Breslau 1928; Der Begriff des martyrs in der Umwelt des Neuen Testaments (Hellenismus, Gnosis, Mandäismus), theol. Habil. Breslau 1931. (Die beiden akademischen Schriften sind nicht im Druck erschienen und sind im Verlauf der Wirren des Zweiten Weltkrieges in Verlust geraten). Kirche im Gespräch: Revolution des Leidens (= Der Christ in der Welt 3), Wien 1954. Gottes Wort über Ehe und Familie. Öffentliche Vorträge auf der Generalsynode 1955 (= Der Christ in der Welt 7), Wien 1955, 19552 (gemeinsam mit Fritz Zerbst). "Das Weib schweige in der Gemeinde." Über den unpaulinischen Charakter der mulier-taceat-Verse in 1. Korinther 14 (= Theologische Existenz heute N.F. 110), München 1963. Was Luther wirklich sagte, Wien-München-Zürich 1968.

Fitzgerald, John T., 1948 Jr. Birmingham-, USA - Tanulmányait a Abilene Christian Egyetemen kezdte BA 1970. MA 1972. Yaele Div School Teológiai MA 1975. Yale Egyetem MA 1979. Bölcsész diplomát 1981. PhD 1984. Tanított Yale College 1979. A Teológia vezetője 1980-81. Miami Egyetem 1981-88. Ass. Prof. 1988- Brown Egyetem 01992. Szakterülete Újszövetség. **Művei:** Cracks in an Eathern Vessel: An examination of the Catalogues of Hardships in the Corinthians Correspondence. Scholars, 1988. The Tabula of Cebes. Scholars, 1983.

Fitzmyer, Joseph A. 1920 Philadelphia -, USA, PA. - Tanulmányait és a jezsuita noviciátust Wernersvisle-ban végezte, PA, 1938-ban szentelték pappá. Jezsuita újszövetség kutató a Maryland Provincia (USA) tagja. Teológiai tanulmányait Minnesotai Loyola Egyetemen Chicagóban, majd St-Albert Egyetem Louvain, Belgiumban folytatta. Ph.D. diplomát Johns Hopkins Egyetemen szerzett és S.S.L. Pontifical Biblical Institute, Rome. Az oktató munkája mellett számos kiadói tevékenységet is folytatott Biblical Journal-nak és más szakkiadványok kiadója. Bibliikum Krisztológia és katechetika témakörben és a qumráni kutatásban is publikált. Társ-szerkesztője New Jerome Biblical Commentary-nek kitűnő kutatói képességekkel rendelkezik. **Művei:** A Christological Catechism: New Testament Answers. Paulist, 1982. 1991. An Introductory Bibliography of the Study of Scripture Subsidia Biblica 3 Pont Bibl. Inst. 1991. The Gospel According to Luke. AB, 28. Doubleday 1981.

Flinders, Petrie William Matthew 1853? – 1942? Anglia - Angol egyiptológus és az archeológiai módszertan megalapítója. Flinders Matthew kapitány unokája akinek nagyapja Ausztráliában harcolt, ő mahga pedig Angliában született Charltonban és magán tanulmányokat apja házában kezdte. Apja igen keményen és rendszeresen oktatta többek között arra is, hogy miként építse fel a karrierjét. Miután felfedezte a Brit prehistorikus emlékműveket beleértve Stonehenge-ot is, Egyiptomba utazott 1880-ban ahol ő fedezte fel Giza-I nagy piramist. Ez igen felkeltette az érdeklődését Egyiptom iránt

és számos fontos ásatást vezetett Abydoszban és Amarnaban. Amint befejezte a Giza-I piramis feltárását ajánlották az egyiptomi ásatási társaság elődjének igazgatására és ekkor került Édouard Naville archeológussal, így rendszeresen alapot kapott az ásatásokra melyet 01884 novemberében meg is kezdett. Petrie figyelt fel a cserepekre, amelyek segítségével meghatározta egyiptom kronológiáját. Ásatásait a királyi archeológiai társaság fizette és eredményeit az *Archaeological Journal* tette közzé amelyet Flaxman Charles John Spurrell szerkesztett. 1892-1993-ban ő volt az első aki a Londoni egyetemi kollégiumban egyiptológiai archeológiát és filológiát tanított. Itt találkozott Amelia Edwards-al aki ettől kezdve állandó támogatója lett. Folytatta ásatásait Egyiptomban és számos kítűnő archeológust tanított a helyszínen. 1913-ban Petrie óriási gyűjteményét eladta az londoni University College-nak, mely jelent pillanatban Petrie Museum of Egyptian Archaeology. 1923 Petrie-t egyiptomi ásatások elismerésül lovagá ütötték. Ekkor már elhagyta Egyiptomot és 1926-ban Palesztiában ment. Az egyiptomi és a kánaáni határon számo helységben végzett ásatásokat többek között feltárta Tell el-Hesi-t amelyet ő tévesen a réi Lakis-al azonosított. 1942-ben halt meg Jeruzsálemben és a Sion hegyen lévő protestáns temetőben helyezték örök nyugalomra. **Irodalom:** *Margaret S. Drower, Flinders Petrie: A Life in Archaeology, University of Wisconsin Press, 1995. Margaret S. Drower, Letters from the Desert – the Correspondence of Flinders and Hilda Petrie, Aris & Philips, 2004.*

Flusser, David 1917 Bécs – 2000 Jeruzsálem, Izrael. - Ortodox zsidó filológus és történész. Prágában , majd emigrált Izraelbe 1939-ben, és a Jerzsálemi Héber Egyetemen tanult 1955-től Gershom Sholem meghívására tanít is a Héber egyetemen. Témája a Júdaizmus a második szentély korszaka és a korai kereszténység Az Izraeli Akadémia tagja 1980-ban Izrael díjat kapott. Legismertebb Jézusról írt kis monográfiája. De foglalkozott az Újszövetség és a Qumrán kapcsolatával valamint a keresztény apokaliptikával. Legalább ezer dolgozata jelent meg héberül németül angolul és más nyelveken. **Művei:** *Jesus, Jerusalem* 1998. *Jézus az ókori zsidó történelem és irodalom tükrében.* Bp., 1995. *Judaism and the Origins of Christianity Jerusalem,* 1988. *A júdaizmus és kereszténység eredete* Bp., 1999.

Fodor György 1958 Nyirbátor-, Magyarország - Teológiai tanulmányait kezdte Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1984, ELTE BTK sémi-filológia és arab szak 1984; Pápai Biblikus Intézet, Róma, Káplán (Nyíregyháza) 1984-85. Püspöki titkár (Nyíregyháza)1985-88. Teológiai tanár a Görög-katolikus Hittudományi Főiskolán (Nyíregyháza) 1984-89. Káplán (Debrecen) 1988-89. A Pápai Magyar Intézet ösztöndíjasa (Róma) 1989-91. 1991-től folyamatosan teológiai tanár a Görögkatolikus Hittudományi Főiskolán (Nyíregyháza) közben ugyanott szeminárium rektor. 1992-1993 és főiskolai főigazgató Nyíregyháza. 1993-1999 paróchus (Borzék). 1988 óta folyamatosan mb. előadó a Római Katolikus Hittudományi Akadémián, két tanévben pedig az ELTE Bölcsészettudományi Karán is. 1995-től az Ószövetségi Szentírástudomány docense a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karán. 1999-től folyamatosan a PPKE rektor-helyettese. 2000-től a PPKE Hittudományi Kar Bibliái Nyelvek Tanszékének vezetője. 1997-től folyamatosan egyházmegyei konzultor a Hajdúdorogi Egyházmegyében. Tudományos közéleti tevékenysége igen széleskörű Szent Jeromos Bibliatársulat. Európai Arabisták és Iszlámológusok Egyesülete (tag).

Magyar Professzorok Világtanácsa (tag). Magyar Hebraisztikai Társaság (tag). Bibliai és Ókori Keleti Kutatócsoport (társelnök). 1998 óta vendégprofesszor a Kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetemen. 1997 óta tagja a MAB „Hit és Vallástudomány” szakbizottságának. A Katolikus Egyetemek Világszövetségének (IFCU) elnökségi tagja. **Művei:** „Az Ószövetség eszkatológikus struktúrája” (habilitációs dolgozat) Bp. 2001. 225p. „Az apokaliptikus eszkatológia” in Dr. Kránitz Mihály (szerk.) *Atyák dicsérete: A 60 éves Vanyó László köszöntése*, Bp. Szent István Társ. 2002, 73-114p. „Eszkatológia és királyi messianizmus az Ószövetségben” in Ivancsó, I.(szerk.), *Ecclesiam aedificans: a 70 éves Keresztes Szilárd püspök köszöntése*, Nyíregyháza, Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, 2002, 119-139.p. „Az eszkatológia néhány qumráni sajátossága.” In Rokay Zoltán (szerk.), *Egység a különbözőségben: A 60 éves Bolberitz Pál köszöntése*, Bp. Szent István Társulat 2002, 25-31.p. „Isten uralma az Ószövetség teológiájában” in *Vigília*, 4.sz. (2002. 68. évf.) 247-249.p. Ószövetségi Apokaliptika társadalmi háttere” in *Keresztény- Zsidó Teológiai Évkönyv* Bp. 2003. 26-32.p. „Az eszkatológia eredete az Ószövetség teológiájában.” in Rózsa Huba(szerk.) *Az Ige szolgálatában. A 60 éves Tarjányi Béla köszöntése*, Bp. Szent István Társulat, 2003. 55-63.p. „Az eszkatológikus világkép hagyománytörténeti háttere” in *Athanasiana*, 17 (2003) 239-243.p. FODOR GY., „Az ószövetségi eszkatológia fogság alatti s kora fogság-utáni átalakulása in *A szent atyák nyomdokait követve In memoriam Vanyó László*, Bp. Bizantiológiai intézet Alapítvány. 2003. 125-134.p. „ A prófétizmus jelentősége a monoteizmus megszilárdításában” in: Fodor, Gy. – Tarjányi, B. (szerk.) *„Akik az igazságra oktattak sokakat...” A 65 éves Rózsa Huba köszöntése*, Budapest 2005, 89-93.p. „Sensus literalis-sensus plenior: az Immánuel-jövendölés (Iz 7,14) exegézise”, in Ivancsó, I. (szerk.) *Téged jöttünk köszönteni Máriapócs, 2005. november 21-22. A máriapócsi kegykép harmadik könnyezésének centenáriuma alkalmából rendezett nemzetközi konferencia anyaga*, Nyíregyháza 2005, 97-101.p

Foerster, Werner. 1897 Rheydt -, Németország - Teológiai licenciátus Münster 1923. habilitált Münster 1925. rendkívüli professzor Münster 1931. Nyilvános rendes tanár Münster 1959. **Művei:** *Gnosis. A Selection of Gnostic Texts. Vol. 1: Patristic texts.* Oxford: Clarendon Press 1972. *Die Gnosis München* [u.a.] Artemis und Winkler v 2 *Koptische und mandäische Quellen Gnosis;Mandäismus;Koptische Literatur* 1995. *Neutestamentliche Zeitgeschichte.* Bielefeld: Luther-Verlag; 1986. *Das römische Weltreich zur Zeit des Neuen Testaments.* 2., unveränd. Aufl. ed. Hamburg: Furche; 1961 *Die urchristliche Botschaft : eine Einführung in die Schriften des Neuen Testaments;* v. Abt. 26. *Palestinian Judaism in New Testament Times.* Translated by Gordon E. Harris. Philadelphia: Fortress Press, 1964. *Das Judentum Palästinas zur Zeit Jesu und der Apostel / von Werner Foerster.* - 4., unveränd. Aufl. - Hamburg : Furche-Verl., 1965.

Fohrer, Georg – 1915 Krefeld-Uerdingen, - 2002 Jeruzsálem, Németország - 1934-ben kezdte teológiai tanulmányait és összehasonlító vallástörténetet is tanult Marburgban és Bonnban. Bölcsész doktorátus Bonn 1939-ben teológiai doktorátus 1944-ben Marburgban. Habilitációját Marburgban 1949-ben szerezte. Azonnal meghívták tanítani Marburgba 1954-ben nevezték ki professzornak. 1954-1962 Bécs evangélikus Teológiai Fakultásán tanított. 1962-ben Nürbergbe hívták a Fridrich Alexander Egyetem

Ószövetségi Fakultására, ahol 1979-ig tanított. Közben 1964/65-ben a fakultás dékánja volt Erlangenben. Tudományos munkásságát Marburg, Aberdeen és St. Andrew Egyetemei díszdoktorátussal ismerték el és számos tudományos társaság tiszteletbeli tagjának választotta. Legalább 30 kötet szerzője, 80 tudományos dolgozat és több mint 200 szócikket írt tudományos lexikonokba. Legismertebb műve az Ószövetségi bevezetője és a zsidó vallás története, valamint a Jób kommentárja. A Zürichi bibliai kommentár kiadója, valamint a Theologischen Realenzyklopädie szerkesztője, valamint az 1881-ben alapított Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft és a hozzá tartozó tematikus kötetek szerkesztője, melyet a náciizmus idején nem jelenhetett meg, majd ő újra aktivizálta. Igen jó didaktikus előadásai miatt hallgatói igen kedvelték őt. Nyugdíjba vonulása után a zsidóságba tért és Jeruzsálemben élt haláláig. **Művei:** Einleitung in das Alte Testament Heidelberg, 1979 ; Das Buch Hiob Berlin 1988; Erzähler und Propheten im Alten Testament. Geschichte der israelitischen und frühjüdischen Literatur, Heidelberg Wiesbaden, 1989; Die Propheten des Alten Testaments. 1-7, kötet., Gütersloh 1974-1977.; Die Propheten um die Mitte des 6.Jh. Gütersloh, 1975; Die Propheten des 8. Jahrhunderts, Gütersloh, 1974.,; Das Alte Testament. Berlin, 1971.; Einleitung in das Alte Testament, Heidelberg 1969; Geschichte Israels. Von den Anfängen bis zur Gegenwart. Heidelberg, 1979.; Hebräisches und aramäisches Wörterbuch zum Alten Testament. Berlin, 1971.; Einleitung in das Alte Testament Heidelberg 1965; Geschichte der israelitischen Religion, Freiburg, 1992; Das Alte Testament Einführung in Bibelkunde und Literatur des Alten Testaments und in Geschichte und Religion Israels, 2. und 3. Teillionis Berlin, 1970; Das Buch Jesaja 1. Band - Zürcher Bibelkommentare, Zürich 1966; Studien zur alttestamentlichen Prophetie. (1949-1965)., Berlin 1967; Erzähler und Propheten im Alten Testament. Geschichte der israelitischen und frühjüdischen Literatur, Heidelberg - Wiesbaden, 1989; Geschichte der israelitischen Religion, Berlin - New York, 1969.

Fokkelman, Jan P. 1940 Jakarta-, Indonézia – Tanulmányait miután szüleivel átélte a japán fogságot 1946-ban kezdte Hollandiában. Katolikus protestáns szülőktől származik 1958-ban Leiden Egyetemen szemita nyelveket tanult, arám és ugarit nyelve is, valamint biblikus teológiát. MA végzettséget szerzett 1963-ban. Még három évig tanult szír, irodalmat és Ugaritot és foglalkozott az ékírásos táblák olvasásával és a Gilgames eposszal. F.R. Kraus professzor vezetésével, valamint summer irodalommal. (Thorkild Jacobsen vezetésével). Ezt követően spanyol irodalmat tanult és a spanyol héber költészettel foglalkozott (Barcelona 1964) Alonso Schökel vezetésével. A szombat-évet Jeruzsálemben töltötte és Palesztina és arab kurzusokat hallgatott. A Héber Egyetemen arám és szír kurzusokat ajánlott neki T. Jansma professzor a disszertációja vezetője. 1963 –tól számos klasszikus témával foglalkozott, Mishnatól a modern héber nyelvig és a Hébe Bibliáig, középkori héber nyelvi stúdiumok. De Bibliai Palesztinával héber és arám szír nyelvi kurzusokkal is foglalkozott, haladó tanulók számára. 1962-68 héber tanár volt Grotius Gymnasium-ban Delft-ben. Érdeklődése a Teremtés könyvében található Jákob történet felé fordult, melyet modern szinkronikus irodalom elemző módszerrel vizsgált. 1973-ban szerzett doktorátust, majd 1975-ben PhD fokozatot Sámuel könyvének költői részeinek analízisével. 1981-ben jelent meg Dávidról írt könyve 1-2 Sámuel és 1-2 Királyok könyve alapján . 1986-ban Sámuel és királyok könyve analízise. 1990-től Észak Carolina Egyetemen kutatót, majd a bibliai költészet felé fordult és a zsoltárok,

valamint Jób könyvének masszoréta szöveg előtti vezióját kutatta 1998-1999. Németül és angolul és hollandul publikált. A Biblia mint irodalom c. műve (Harvard UP, 1987) igen jelentős. **Művei:** Narrative Art in Genesis, Specimens of Stylistic and Astructural Analysis, Amsterdam 1975. Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel, volume I: King Savid (2 Sam.9-20 and 1 Kings 1-2), Assen 1981. Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel, volume ii: the crossing fates (1 sam.13-31 and sam.1), Assen 1986. The Literary Guide to the Bible, Harvard UP., Cambridge, ma, 1987. Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel, volume III: Throne and City (II sam.2-8 & 21-24), Assen 1990. Narrative Aart in Genesis. Sheffield, 1991. Sstudies in Hebrew & Aramaic Syntax. Leiden, 1991. The Literary Analysis of Hebrew Texts, Amsterdam, 1992. Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel, Assen 1993. Literary Structure and Rhetorical Strategies in the Hebrew Bible, Assen 1996. Major Poems of the Hebrew Bible, Assen 1998. Reading Biblical Poetry, an Introductory Guide, Westminster John Knox, Louisville Ky, August 2001. The Psalms in form, the Hebrew Psalter in its Poetic Shape, Leiden (deo publishing), 2002. Major Poems of the Hebrew Bible, Volume iv: Job 15-42 Assen, 2004.

Fontinoy, Charles, J.M.E.C. 1920 Stavelot-, Belgium - Tanulmányait de l'Etat á Liége Egyetemen bölcsész Licentiátust szerzett 1941-ben. Degré supérieur 1941. PhD 1963. tanított Athéne Royal d'Aywaille, Belgium 1945. Belgiumban 1954-66. Liége Állami Egyetemen 1966-85. A keleti nyelvek tanszékének vezetője. Szakterülete a héber Biblia, szemita nyelvek szövegek és feliratok. **Művei:** « Le dualisme dans la communauté de Qumran in Gnosticisme et monde hellénistique Loavain –la Neuve 1982. Le Duel dans les langues semitiques les Belles lettres 1969.

Forbes, A. Dean 1941 Pomona-, USA, CA. – Tanulmányait a Harvard College. BA 1962. Pacific School of Relig. Teológiai Master fokozatot szerzett 1969-ben. Szakterülete héber Biblia. **Művei:** Studies in Hebrew and Aramaic orthography. Eisenbauns, 1992. The Vocabulary of the Old Testament. Pont. Bibl. Inst 1989. Spelling in the Hebrew Bible. Pont. Bibl. Inst. 1985.

Forestell, J. Terence 1925 Bridgenburg -, Kanada – Tanulmányait a Toronto Egyetemen végezte Kanada BA 1948. Papszentelése 1951-ben volt. További tanulmányait Angelicum-ban Roma STL 1953. Pont. Ist. Bibl. Roma SSL, 1955. Pont. Ist. Bibl. SSD 1974. Tanított St. Michaels Egyetemen St. Basil szemináriumban 1956-86. Újszövetség professzora Alta Szt. József Egyetem Edmonton College 1986-91. Ásatásokban is résztvett Ophel 1965. Szakterülete Újszövetség, szemita nyelvek, szövegek és feliratok. **Művei:** As Minister of Christ: The Christological Dimension of Ministry in the New Testament. Paulist, 1991. The Book of Porverbs. Paulist, 1980. Targumic Traditions and the New Testament: An Annotated Bibliography with a New Testament. Index Scholars, 1979. The Word of Cross: Salvation as Revelation in the Fourth Gospel. Pont. Bibl. Inst. 1974.

Forrai Márton, 1740? – Magyarország - Bögözi prédikátor. Kéziratban maradt **műve**: *Szent historia, mely az Istennek ó és új testamentomában foglaltatott egész szentirást... magában foglalja...* 1740.

Forster, Johann, 1496 Augsburg – 1558 Wittenberg, Németország - Evangélikus teológus, hebraista. 1515-ben Ingolstadt egyetemén szerzett diplomát, 1520-ban magiszter. Johannes Reuchlinnél tanult hebraisztikát. 1521-ben Lipcsébe ment, ahol Gräzisten Petrus Mosellanus tanítványa lett, az ő segítségével 1522-ben biblius nyelviskolát alapított Zwickauban, ahol hébert tanított. 1529–1530-ban Wittenbergben tanult Luthernél, akinek segítője lett a Biblia fordításában. 1535-ben Augsburgban prédikátor, 1538-tól Luther ajánlására Tübingenben lett héberprofesszor. 1541-ben a württembergi herceg zwingli-ellenessége miatt el kellett hagynia katedróját. 1542-ben a nürnbergi St. Lorenz kolostorban rejtőzött el. 1543-ban megkezdte szolgálatát Schleusingenben, de hamar visszaadta hivatalát. 1548-ban szuperintendens lett Merseburgban, 1549-től Wittenbergben héberprofesszor és prédikátor volt. Philipp Melancthon kedvelt kollégája volt. Az egyháztámogatás kérdésében az engedékenyebb álláspontot képviselte, az eukarisztia-tanban békülékenyebb nézeteket fejtett ki, mint korábban. Életműve a nagy héber–latin szótár, a fél bibliai konkordancia és a félkész héber gyökszótár, amely hosszú időn keresztül nagy segítség volt a héberül tanulók számára. **Művei**: *Dictionarium hebraicum novum, non ex Rabbiorum Commentis nec ex nostratium doctorum stulta imitatione descriptum sed ex ipsis thesauris S. Biblicorum et eorundem accurata collatione depromptum*. Basel 1557 (1564).

Forster, Julia A., 1937 Jacksonville -, USA, FL. – Tanulmányait a Duke Egyetem AB 1958. Boston Egyetem PhD 1969. Tanított Boston Egyetem 19687-69. Vezeti a Pfeiffer College 1969-83. Assoc. Prof. Methodist Theol. School. 1983- Szakterülete héber Biblia, szemita nyelvek szövegek és feliratok. **Művei**: Variant Versions of Targumic Traditions in Codex Neofiti I. Sholars Fellow, 1977.

Fowler, David, C., 1921 Louisville -, USA, KY. – Tanulmányait a Louisville Egyetemen kezdte BA 1942 Chicago Egyetem MA 1947. PhD 1949. Tanított Egyetem of Pansillvanya. 1949-51. Washingtoni Egyetemen 1952- Szakterülete Újszövetség, apokrifok, post-biblikus tanulmányok **Művei**: The Bible in Middle English Literture. Washington UP., 1984. The Bible in Early English Literature. Washington UP., 1976.

Fox, Everett 1947 New York-, USA - Tanult Brandnesis Egytem BA 1968. MA 12972. PhD 1975. Tanított Boston Egytetrem 1973-84. Tudományos munkatárs Clark Egytem 1986- Ass. Prof. A Héber tanulmányok központjának irányítója. a héber Biblia fordítója. Jelenleg Allen M. Glick Professzorral együtt Judaic and Biblical Studies munkatárs a Clark University. Leginkább a Tora angol fordítójaként ismerik, mely Martin Buber és Franz Rosenzweig hatása alatt készült, akik 1962-ben fejezték be a Héber Biblia fordítását németre. Igyekszik a héber szójátékokat és alliterációkat is hűségesen fordítani. Fordítását 1995-ben a Schocken Books adta ki. Fox folytatta a fordítói munkát és 1999-be n adta ki Sámuel könyvének fordítását. **Művei**: Give Us a King!: The Five Books of Moses: A New English Translation with Commentary and Notes, 1995. A New English

Translation of the Book of Samuel, 1999. Genesis and Exodus: A new English Rendition with Commentray and Notes Schocken 1991.

Fox, Mixchael V., 1940 Detroit-, USA MI. – Tanulmányait a Michigan Egyetem BA 1962. MA 1963. Héber Union College-ban avatták rabbivá 1968. Héber Egyetem Jeruzsálem PhD 1972. Haifa Ben Gurion Egyetem 1971-74. Héber Egyetemen Jeruzsálemben lektor 1975-77. 1977- professor A judaika és a semita tanulmányok központjának vezetője. Szakterülete héber Biblia és Egyiptológia. **Művei:** The Redation of the Book of Esther. SBL Mon. Ser 40. 1991. Qoheleth and his Contradictions. JSOTSup 71. 1989. The Song of Songs and the Ancient Egyptian Love. Songs Egyetem of Wiss. 1985.

Förster, Niclas 1967 Hannover -, Németország - 1986-1993 evangélikus teológiát és filozófiát tanult Göttingen és Tübingen egyetemem. 1997 diploma Göttingenben (Markus der Magier). 1998-1999 kutatási ösztöndíj DAAD (Post-Doc-Programm), Corpus Christi College, Cambridge (GB). 2000-2003 részvétel a “Gebet” kutatási programban. Saját kutatási program hivatás és felelősség témakörben. 2003-2006. Lelkész Evangelisch-lutherischen Landeskirche Hannovers, lelkészi avatás. 2006 folytatja a “Gebet” kutatási programot Institutum Judaicum Delitzschianum, Münster. Kutatási területei, gnózis, az ima a zsidóságban és a kereszténységben, az újszövetségben és a hellenista zsidóságban, valamint Josephus Flaviusnál. **Művei:** Marcus Magus. Kult, Lehre und Gemeindeleben einer valentinianischen Gnostikergruppe, Sammlung der Quellen und Kommentar, WUNT (1.Reihe) 114, Tübingen 1999. Sprach Paulus einen kilikischen Koine-Dialekt? Ein bisher übersehener Aspekt der Biographie des Paulus, ZNW 88, 1997, 316-321. The Exegesis of Homer and Numerology as a Method for Interpreting the Bible in the Writings of Philo of Alexandria, in: Jewish Ways of Reading the Bible hg. v. G. J. Brooke, JSSt. Suppl. 11, Oxford 2000, 91-98. Der Exorzist Elazar: Salomo, Josephus und das alte Ägypten in: Internationales Josephus-Kolloquium Amsterdam 2000, hg. v. J. U. Kalms, MJSt 10, Münster, Hamburg, London 2001, 205-221. Bemerkungen zum Unterschied von Gebet und Magie auf dem Hintergrund neutestamentlichen Gebetsglaubens, in: Identität durch Gebet. Zur gemeinschaftsbildenden Funktion institutionalisierten Betens in Judentum und Christentum, hg. v. A. Gerhards, A. Doeker, P. Ebenbauer unter Mitarb. v. St. Wahle, Studien zu Judentum und Christentum, Paderborn, München, Wien, Zürich 2003, 223-238. Zaubertexte in ägyptischen Tempelbibliotheken und die hermetische Schrift “Über die Achtheit und Neunheit”, in: Coptic Studies on the Threshold of a New Millennium: Proceedings of the Seventh International Congress of Coptic Studies, Leiden 2000, hg. v. M. Immerzeel, J. van der Vliet unter Mitarb. v. M. Kersten, C. van Zoest, OLA 133, Leuven, Paris, Dudley 2004, 723-737. Some Observations on Josephus’ Description of the Essenian Morning Prayer, in: Josephus and Jewish History in Flavian Rome and Beyond hg. v. J. Sievers, G. Lembi, JSJ.Suppl. 104, Leiden, Boston 2005, 245-253. The Prayer of Choni in Josephus Jewish Antiquities XIV 24, in: Studies in Jewish Prayer, hg. v. R. Hayward, B. Embry, JSSt.Suppl. 17, Oxford 2005, 101-116.

Frankenmölle, Hubert 1939 Stadtlohn -, Németország – Tanulmányait a Münszter Egyetem Katolikus teológiai fakultásán kezdte és szerzett teológiai doktorkátust 1972-

ben. Tanított Münster katolikus teológiai fakultáson 1968-78. Akadémiai tanács tagja Padenbornban 1979- Újszövetség professzora 1979-től. Szakterülete Újszövetség. **Művei:** Der Brief des Jakobus I-II. 1993. Evangelium Begriff und Gattung: Ein Forschungsbericht 1988. 1 -2 Petrusbrief, 1987. Jahwe-Bund und Kirche Christi, 1974.

Frankowski, Janus 1928 Varsó-, Lengyelország – Tanulmányait Warsói Egyetemen ThM 1953. 1952-ben szentelték katolikus pappá. Biblikus Intézetben Róma doktorált 1966. Tanított Gnizeno papi szemináriumban 1965-70 Warsóban az Egyetemen professzor 1983-86. Az egzegézi tanár 1966- **Művei:** Song s of Israel. 1988. Pentatuch. ATK, 1987. Currents and Etwicklungslinien of the New Testment. Chritological Throught in the Light of Hebr 1,3. ATK, 1984.

Franzmann, Majella M., 1952 Charleville -, Ausztrália – Tanulmányait a Queensland Egyetem teológiai takultásán kezdte és BA végzettséget szerzett 1980-ban. 1984. Teol. PhD 1990. Oktatott Brisbane College of Theol Ausztrál Katolikus Egyetem tanára. Quennsland, 1990- szakterülete Héber Biblia Újszövetség, Apokrifok és Post-biblikus tanulmányok. **Művei:** The Odes of Solomon: An Analisys of the Poetical Structure and Form. Vandenhoeck and Ruprecht, 1991.

Fredericks, Daniel C., 1950 Minneapolis -, USA, Minnesota. – Tanulmányait a Minnesota Egyetemen kezdte BA 1975. Covenant Theol. Sem. Teológiai Master fokozatot szerzett 1978-ban. Liverpool Egyetemen PhD 1983. Tanított Liverpool Egyetemen 1979-81. Vezeti a Hebrew Belhaven College 1983-tól. A Biblia tudományok Assoc. Prof. 1989- Akadémiai képzés irányatója a Reformed. Theol. Sem. 1990-, Szakterülete a héber Biblia és a szemita tanulmányok és szövegek és feliratok. **Művei:** Qohelet's Language: Re-evalutating its Nature and Date. Mellen UP. 1989.

Fredrichs, Ernest S., 1925 Staten Island -, USA, NY. – Tanulmányait a Brown Egyetemen kezdte AB 1948. Harvard Egyetemen AM 1949. Boston Egyetem STB 1952. PhD 1957. Tanított Brown Egyetem 1964-70. A vallástudományok vezetője. 1976- A judaika tanulmányok dékánja New Jersey 1966-67. New Castle-upon-Tyne Egyetem 1970-71. Vendég prof. Albright Intézetben Jeruzsálemben 1976-82. elnök uo. 1983. Ásatásokban is résztvesz Tel Gezer, 1966. Tel Miqne 1983. Szakterülete a héber Biblia és archeológia. **Művei:** Good Enough on the History of Religion and on Judaism. Scholars, 1986. The Bible and Bibles an America. 1986. To See Ourselves as Others See. Scholars, 1985.

Freedmann, David Noel 1922 New York -, USA, NY. – Tanulmányait a Princeton Egyetem Telógiai szemináriumában kezdte ThB OT 1944. John Hopkins Egyetem PhD szemita nyelvől és irodalomból 1948. A JBL kiadójában dolgozik 1952-59. az Anchor Bible kiadója 1956- Az Interpreters's Dictionary of the Bible 957-60 kiadója Pittsburgh Theol. Seminary-ban oktat 1960-64. San Francisco Theol. Sem Héber nyelv és Ózzövetség tanára 1964-71. Albright Intézet vezetője Jeruzsálemben 1969-70. Michigan Egyetemen tanított 1971-től és a biblikus program igazgatója. California Egyetemen San Diegoban tanított 1985-86. **Művei:** The Unit of the Hebrew Bible. 1911. Amos. AB,

1989. The Paleo-Hebrew Leviticus. Scroll, 1985. Pottery, Poetry and Prophecy, 1981. Hosea. AB, 1980. An Explorer's Life of Jesus. 1975.

Frend, William H.C. 1916 Surrey -, Anglia – Tanulmányait Oxfordban kezdte és MA Modern történelemből 1937. PhD 1940. DD 1966. Cambridge BD 1964. 1940-51 állami szolgálatban van. Tanított Cambridge Egyetemen 1953-69. lector 1956-69. Conville and Caius College tagja Glasgow Egyetemen 1969-84. Ásatásokban vesz részt Kherbet Baharous Algéria 1939. Knossos Cretán 1957-61. Qasr Ibrim Núbia 1963-64. Carthago feltárásának társ vezetője. Szakterülete Archeológia, Anatólia tanulmányok és Egyiptológia. **Művei:** The Early Church. SCM, 1965. 1991. The Donatist Church. Oxford UP. 1951.1985. The Rise of Christianity. Fortress/Dartons, 1984. "The Early Christian Church in Carthage in Ecavation at Carthage in 1976. Conducted by Michigan University 3 kötet Martyrdom and Persecution in the Early Church. Balckwell, 1965.

Frenkel Bernát, 1881 Hodász –1951?. Magyarország - Szerkesztette és fordította a család és iskola számára készült héber–magyar ÓSz-t, a Frenkel-féle Bibliát. **Művei:** *Biblia. Szentírás.* 4 kötet (teljes, ford. és szerk.). Sajat kiadás. Bécs 1916.

Frenschkowski, Marco 1960 Hamburg -, Németország – Tanulmányait 1978-1983 Mainz és Tübingen egyetemein végezte tanult héber, arám szír, akkád és kínai nyelvet. 1983 első teol vizsga Darmstadt. 1985 második teológiai vizsga Darmstadt. 1986-tól evangélikus lelkész. Iszlám tanulmányokkal is foglalkozik. 1988-2000 Mainz tudományos asszisztens Prof. Dr. Dr. Otto Böcher (Neues Testament). 1989/90 Pahlavi, óiráni és izlandi nyelvet tanult. 1994 teológiai doktorátus. 1996-2000 Q forrást tanulmányozta. 1999/2000 Koblenz-ben tanyított ús vallási mozgalmakról és az Iszlámról. 2001 Habilitáció, magántanár. 2001/2002 Wiesbaden-ben tanított. 2002/2004 Duisburg-Essen egytemen tanít. **Művei:** Offenbarung und Epiphanie. Bd. 1 Grundlagen des spätantiken und frühchristlichen Offenbarungsglaubens Tübingen: 1995. Offenbarung und Epiphanie. Bd. 2 Die verborgene Epiphanie in Spätantike und frühem Christentum. Tübingen: 1997. Q-Studien. Historische, religionsgeschichtliche und theologische Untersuchungen zur Logienquelle, erscheint in: BETL, Leuven 2005

Fretheim, Terence E., 1936 Decorah -, USA, IA. – Tanulmányait a Luther College BA 1956. Luther Theol Sem Teológiai Master fokozatot szerzett 1960. Princeton Theol. Sem PhD 1967. Augsburg College 1961-63. Assist Prof Priceton Theol Sem. 1966-67. lelkészkedik 1968-71. Luther NW Theol. Sem. 1968- Ószövetség professzora. **Művei:** Exodus. John Knox, 1991. The Suffering of God: An Old Testament Perspective. Fortress, 1984. Deuteronomic History. Abingdon, 1983. The Message of Jonah: A Theological Commentary. Augsburg, 1977.

Frey, Jörg 1962?- , Németország - Tanulmányait 1983-1988 Tübingen, Erlangen és Jeruzsálem egyetemein végezte.1992- 1993 evangélikus lelkész. Emellett asszisztens a Tübingen Judaisztikai Intézetében. 1996-ban doktorált, 1998-ba n habilitált a Jánosi eszkatológiából. 1998-tól Jénában taniit 1999 –től München. 2002 -től Göttingen. 2003-tól Bajor országban lelkész **Művei:** Eugen Drewermann und die biblische Exegese. Eine

methodisch-kritische Analyse, Tübingen 1995. Die johanneische Eschatologie I. Ihre Probleme im Spiegel der Forschung seit Reimarus, Tübingen 1997. Die johanneische Eschatologie II. Das johanneische Zeitverständnis, Tübingen 1998. Die johanneische Eschatologie III. Die eschatologische Verkündigung in den johanneischen Texten, Tübingen 2000.

Fridrichsen, Anton Johnson, 1888 – 1953? Norvégia - Oslóban és Uppsalában tanított, az ún. „realista teológia” létrehozója. Műveiben az apostoli üzenet feltárására törekedett. Sokat foglalkozott a János és Márk evangéliumának stilisztikai kérdéseivel.
Bibliográfia: *Uppsala Universitatis Mtrikel* 1936–1950. Uppsala 1953. 158–162.

Friedman, Richard Elliott (született, Hol? Mikor?) USA Biblia kutató a és a zsidó tudományok professzora University of Georgia. A fakultás csatlakozott UGA Religion Department-hez 2006-ban. Ettől az időtől kezdve vezetője lesz Katzin Professor a zsidó civilizáció legjobb szakértője. Héber Bibliával, közel keleti nyelvekkel és irodalommal foglalkozik. 1994 - 2006. Diplomáját a Harvard University- szerzi meg 1978-ban héber nyelvből. M.H.L. fokozatot szereza a Jewish Theological Seminary 1971-ben és B.A., University of Miami 1968-ban. Számos ösztöndíj és kitüntetés győztese. Vendég tanár Cambridge-ben és Oxford-ban, és tiszteletbeli tagja a American Schools of Oriental Research in Jerusalem. Részt vett a Dávid város projekt keretében végzett archeológiai feltárásokban Jeruzsálemben. Legismertebb munkája Who Wrote the Bible? (Ki írta a Bibliát?) amely a dokumentum elméletnek igen olvasmányos leírása. **Művei:** Who Wrote the Bible? (Harper San Francisco) (1987) ISBN 0-06-063035-3 . The Bible with Sources Revealed (Harper San Francisco) (December 1, 2003) ISBN 0-06-053069-3. Ez tulajdonképpen Pentetechus fordítás. The Hidden Book of the Bible (Harper San Francisco) (September 1, 1999) ISBN 0-06-063004-3. Commentary on the Torah (Harper San Francisco) (April 1, 2003) ISBN 0-06-050717-9 . The Hidden Face of God (Harper San Francisco) (December 13, 1996) ISBN 0-06-062258-X.

Friedmann Meir 1831 Kraszna –1908 Bécs, Ausztria - Osztrák-Magyar zsidó tudós. 14 évesen kezdte tanulmányait az ungvári jesivában és a hasszidizmussal és a kabbalával kezdett foglalkozni. Szerencsére 16 évesen tanulmányai irányítását "Bi'ur" Mendelssohn veszi át, aminek következtében érdeklődni kezd a héber költészet iránt, különösen Wassely "Shire Tife'ret". 20 éves korától Miskolcon élt és a talmudi irodalommal foglalkozott évtizedeken keresztül. 1858-ben beiratkozott a bécsi egyetemre. Amikor 1864-ben Bécsben megalapította a bet ha-midrás-t és ő a Bibliát és a Midrás tanulmányokat vezette egészen 1903-ig. Később ugyanitt a zsidó-teológiai tantestületbe is beválasztották. Midrás kiadásai igen fontosak, kiadója volt a Szifre-nak (1864), Mekilta-nak (1870), Pesiqta Rabbati-nak (1880). Halálakor fejezte be a Szifra átdolgozását. Friedmann, egyrészt teljesen a hagyomány elkötelezettje volt másrészt modern tudományos módszerekkel kutatta a rabbinikus szövegeket hihetetlen lelkiismeretességgel és pontossággal rekonstruálva az ősi Midrásokat és a zsidó homiliák korai történetét. **Művei:** Sifre, Bécs, 1864. Mekilta, Bécs 1870. "Eshet Hayil," Proverbium kommentár. Bécs. 1878. Pesiqta Rabbati, Bécs. 1880. "Ha-Ziyyon," Ezekiel magyarázat. Bécs 1882. "Dabar 'al Odot ha-Talmud," Arról a kérdéstről, hogyan kell egészen pontosan fordítani a talmudot Bécs. 1885. "Masseket Makkot," A Talmud

Makkot traktátusának kritikai kiadása kommentárral. Bécs. 1888. "Sefer Sofetim," Bírák könyve kommentár. Bécs 1891. "Me'ir 'Ayin," A Pészaki haggada kommentárja, Bécs. 1895. "Tanna debe Eliyahu," Bécs 1900. "Worte der Erinnerung an Isaac Noa Mannheimer," Bécs 1873. "Die Juden ein Ackerbautreibender Stamm," Bécs, 1878. "T. G. Stern, Gedenkrede," Bécs, 1883. "Zerubabel," Izajás könyvének német magyarázata. Bécs, 1890. "Worte zur Feier des 100 Jahrigen Geburtstages des Seligen Predigers Isaac Noa Mannheimer", 1893. "Onkelos und 'Aqylos," Bécs. 1896.

Friesen, Steven J., 1954 Pasadea -, USA, CA. – Tanulmányait a Fresno Pacific College BA 12976. Fuller Theol. Sem Teológiai Master fokozatot 1979. Harvard Egyetem AM 1986. PhD vallástudományokból 1990. Tanított Fuller Theol Sem. 1991-92. Columbia Egyetem 1993. - Az archeológia és az Újszövetség professzora. **Művei:** Twice Neokoros: Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family and Religions in the Graeco-roman Word 116. Brill, 1993.

Fritz, Volkmar O., 1938 Dueren -, Németország, – Tanulmányait Marburgban kezdte PhD 1968. tanított Mainz 1967-87. Docens Giessen 1987- Professzor uo. Ásatásokban is résztvett Arad 1965. Lachis 1966. Tell es-Seba 1970-71. Khirbet el-Meshash 1972-75. Szakterülete Archeológia és Héber Biblia. **Művei:** Einführung in die Biblische Archeologie. 1985.

Fritzsche, Karl Friedrich August, 1801 Steinbach – 1846 Giessen, Németország-Teológus. 1814-ben Lipcsében fejezte be középiskolai, majd 1820-ban egyetemi tanulmányait. 1823-ban habilitált a filozófiai fakultáson, 1825-ben ugyanott professzor lett. 1826-tól Rostockban teológiaprofesszor, 1841-től Giessenben tanított. Gottfried Hermann filológus grammatikai rendszerét alkalmazta az Úsz. filológiai magyarázatára. Racionalista volt, és a történeti-filológiai biblia-magyarázat előfutáraként vált ismét. Latin kommentárt írt Máté és Márk evangéliumához, illetve a Római levélhez. **Művei:** *Lat. Komm. zu Mt.* Leipzig 1826; *...Mk.* Leipzig 1830; *...Röm,* 3 kötet. Leipzig 1836–1843.

Fronberg, Tord, 1943 Halmstad -, Svédország – Tanulmányait az Uppsala Egyetemen BD 1968. MA 1971. Teológiai doktorátust újszövetségi szövegmagyarázatból 1977. A Svéd Biblia kommentár kiadója 1973-76 között Uppsala Egyetem Assoc. professzora 1977-86. 1986- Kinevezett professzor Tanított Lutherán Semin Hong Kong 1984-85. Vendég professzor United Theol. College India 1990. Szakterülete Újszövetség **Művei:** Jewish –Christian Dialogue and Biblical Exegesis. Teologiska Institutionen, 1988. Peter-The High Priest of the New Covenant?" East Asia Jour of Theol 4. 1986. Evangelium enlight. Mattheus. Teologiska Institutionen, 1981. An Early Church in a pluralistic Society. A study in 2 Peter. Glerup, 1977.

Froschauer, Christoph, 1490 Neuburg – 1585 Zürich, Svájk - Zürichi reformátor. 1519-ben nyerte el a zürichi polgár címet. 1921 előtt csatlakozott a reformációhoz. Ő tette közzé Zwingli, Bullinger, Leo Jud, Rudolph Gwalter, Theodor Bibliander, Konrad Pellican legfontosabb írásait. A hírnevet az általa közzétett Biblia hozta meg számára. A

következő években is kiadott bibliákat, a legtöbb esetben Luther Bibliáját (alkalmanként javított változatban, legtöbbször a svájci dialektushoz és helyesíráshoz alkalmazva). 1524, 1529, 1527–1529, 1530, 1531, 1534, 1536, 1538, 1540, 1542, 1545, 1545, 1550, 1552, 1553, 1556, 1560, 1561, 1565, 1570, 1571, 1580, 1586, 1589. Újszövetségi Szentírást pedig 1524, 1524, 1525, 1533, 1534, 1535. Latin és német Újszövetséget adott ki: 1542, 1557, 1565, 1570, 1574, 1581. Ezek jelentősége a Luff által publikált Wittenbergi Bibliával vetekszik. 1537-ig működött a nyomdája Bernben. Mivel gyermekei nem voltak, testvére gyermekeit vette be az üzletbe, Eustachiust és Christophot, vállalkozását 1532-ben papírmalom létesítésével bővítette. 1564-től unokatestvére, Christoph vezette a vállalkozást. Halála után öt évvel, 1590-ben alakult a Froschow nyomda vállalat. 1787-ben kiadott Bibliáját a mennoniták használják.

Irodalom: VOEGELIN, S. *Christoph Froschauer*. Zürich 1840; VOEGELIN, S. *Die Holzschneidekunst in Zürich im 16. Jahrhundert*. In: *Neujahrsblätter der Zürcher Stadtbibliothek*. Zürich 1879–82; RUDOLPHI, E. C., *Die Buchdrucker-Familie Froschauer in Zürich*. Nieuwkoop 1963; HEITZ, P. *Die Zürcher Büchermarken*. Zürich 1895; Ulrich Zwingli, *Festschrift zur Gedächtnis der Zürcher Reformation*. Zürich 1919; FLURI, A. *Die Beziehungen Berns zu den Buchdruckern in Basel, Zürich und Genf*. Bern 1913; LEEMAN, P. *Die Offizin Froschauer*. Zürich 1940.

Fröhlich Ida 1947 Szeged –, Magyarország – Tanulmányait a budapesti ELTÉ-n kezdte és 1979-ben bölcsészdiplomát szerzett, 1979-84 kandidátus (történettudomány), SZUTA Leningrádi Keletkutató Intézet, Leningrád (Szent-Pétervár) Amuszin tanítványa. 1973 egyetemi doktor, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest. történelem-francia-ókori keleti történelem szakos diploma, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest. 1992–1993-ban a philadelphiai Annenberg intézetben a Qumrán-kutató csoport tagja. 1995 dr. habil. (ókortudomány), ELTE BTK. 2002 DSc (a MTA doktora). Számos helyen dolgozott ösztöndíjasként: 1998 University College London; Wolfson College Oxford. 1996/97 Jeruzsalem, Israel, Albright Institute for Archaeological Research, Mellon Fellowship. 1994 Louvain-la-Neuve, Belgium. Université Catholique de Louvain. 1992-93 Annenberg Research Institute, Philadelphia. a 'Hottengeri terekcek kutató csoportjának tagja. 1990 Bécs, Collegium Hungaricum. 1988 Heidelberg, Ruprecht-Karl-Universität. 1987 niversitat Jena. 1985 Szíria, Damaszkuszi Nemzeti Múzeum. 1977 Bagdad, Iraq. 1996/97 Abright W.F. Intézet ösztöndíjasa Jeruzsálem. Jelenleg a PPKE tanszékvezetője. Számos tudományos díj és kitüntetés birtokosa többek között Scheiber Sándor díj, Szt. István Akadémia díja. **Művei:** *Bibliai legendák a hellénisztikus zsidó történetírásban: Pseudo-Philón Liber Antiquitatum Biblicarum-a. Az ELTE Ókori Történeti Tanszékeinek Kiadványai 6*, Budapest 1973. *Az ókori Kelet nagyjai, A világtörténelem nagy alakjai*, Budapest: Kossuth 1992. *...Time and Times and Half a Time...* *Historical Consciousness in the Jewish Literature of the Persian and Hellenistic Eras. Journal for the Study of the Pseudepigrapha Supplement Series 19*, Sheffield: Sheffield Academic Press 1996. *A qumráni szövegek magyarul*, Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar 1998, 478 o.; 2., javított és bővített kiadás, Piliscsaba - Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar – Szent István Társulat 2000. *Le genre littéraire des pesharim de Qumrán*, Revue de Qumrán no.47, pp. 383-398, 1986. *Les Enseignements des Veilleurs dans la tradition de Qumrán*, Revue de

Qumrân nos. 49-52, tome 13 (Mémorial J. Carmignac), pp. 177-187, 1988. *The Symbolic Language of the Dream Visions of the First Book of Enoch (1 En. 85-90)*, Revue de Qumrân no.56, tome 14, pp. 629-636, 1990. *Pesher, apocalyptic Literature and Qumran*, in: J. Treballe Barrera - L. Vegas Montaner (eds.), *The Madrid Qumran Congress. Proceedings of the International Congress on the Dead Sea Scrolls*, Madrid 18-21 March, 1991, p. 295-306, Brill: Leiden - New York etc. 1992. *Themes, Structure and Genre of Pesher Genesis*, Jewish Quarterly Review 85/1-2 (1994) 81-90. *The Biblical Narratives in Qumran Exegetical Works (4Q252, 4Q180; The Damascus Document)*, in: H.-J. Fabry - A. Lange - H. Lichtenberger (Hg.), *Qumranstudien. Vorträge un Beiträge der Teilnehmer des Qumranseminars auf den Internationalen Treffen der Society of Biblical Literature, Münster, 27-26. Juli 1993. Schriften des Institutum Judaicum Delitschianum, Band 4*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1996 . 'Narrative Exegesis' in the Dead Sea Scrolls, in: M. Stone - E. Chazon (eds.), *Biblical Perspectives: Early Use and Interpretation of the Bible in Light of the Dead Sea Scrolls*, Leiden: Brill 1998, 81-99. *Magic, sorcery, and myth in Jewish Pseudepigraphic Literature (The Ethiopic Book of Enoch)*, in: Proceedings of the Colloquium on Logos, Ethos, Mythos in the Middle East & North Africa (LEM). Part two: Popular Religion, Popular Culture & History, ed. A. Fodor - A. Shvitiel. The Arabist. Budapest Studies in Arabic 18, Budapest 1997, 163-175. *Stories from the Persian King's Court. 4Q550 (4prEsthar/a-f)*, Acta Antiqua 38 (1998) 103-114. *Qumran Names*, in: D.W. Parry - E. Ulrich (eds.), *The Provo International Conference on the Dead Sea Scrolls. Technological Innovations, New Texts, and Reformulated Issues*, Leiden - Boston - Köln: Brill 1999, 294-305. *Demons, Scribes and Exorcists in Qumran*, in: Dévényi, K., Iványi, T. (eds.), *Essays in Honor of Alexander Fodor On His Sixtieth Birthday*. Studies in Arabic 23, Budapest: Eötvös Loránd University Chair for Arabic Studies – Csoma de Kőrös Society Section of Islamic Studies 2001, 73-81. *From Pseudepigraphic to Sectarian*, *Revue de Qumran No. 83, Tome 21 (2004)*, 395-406.. *Újraírt szövegek [Rewritten Texts]*, in: Fröhlich I. (szerk), *Az utókor hatalma. Újraírt szövegek. Kréné 4*, Budapest : Új mandátum 2005, 7-36.. *Mamzer in Qumran texts – the problem of mixed marriages from Ezra's time. Law, literature and practice, Transeuphratene 29 (2005) 105-117.. Tobit against the Background of the Dead Sea Scrolls*, in: G.G. Xeravits, J. Zsengellér (eds.), *The Book of Tobit. Text, Tradition, Theology. Papers of the First Intenational Conference on the Deuterocanonical Books, Pápa. Hungary, 20-21 May, 2004*, Leiden – Boston : Brill 2005, 55-70.

Fućak, Marijan Jerko, 1932 Rijeka –, Horvátország - 1950-ben belépett a ferencrendbe. 1952-ben Zágrábban érettségizett. Teológiai tanulmányait Zágrábban kezdte meg, majd Rómában folytatta, és teológiai licenciátust szerzett a Gregoriánán 1960-ban. 1960–1962 között bibliikumot hallgatott az Institutum Biblicumban (Róma), ahol bibliikumból is licenciátust szerzett. Teológiai doktorátusát Jeruzsálemben, az Antonianumon szerezte bibliikumból, 1963-ban. (dogozatának címe: *Mandatum propheticum Jesu a Patre datum*. Róma 1963) . 1964–1977 között a Szent Cirill és Metód horvát ferences rendtartomány filozófiai-teológiai iskoláiban tanított főleg bibliikumot, héber és görög nyelvet, általános bevezetést a Szentírásba, zsoltár-egzegezist, bibliai régészetet és bevezetést az evangéliumok egzegezisébe (Samobor, Trsat). Időközben a riecai teológián (1965–1966) is előadott. 1970-ben tanársegédnek nevezték ki a Zágrábi Teológiai Egyetemre, ahol 1972-ben habilitált. 1972-től magántanárként dolgozott, majd 1990-től az Újszövetség

tanszék ideiglenes vezetője lett. 1969-től a zágárbi teológián tanítja a bevezetést az evangéliumok egzegézisébe, 1976-tól újszövetségi biblikus teológiát adott elő. A zágrábi bölcsészeti-teológiai intézetben is oktatott: a szinoptikusok teológiája, Római levél, János evangéliuma. A jeruzsálemi fernces teológián tanított 1976–1977-ben. Részt vett a levelező tagozaton való képzésben és a laikusok képzésében is. Több mint 20 éven keresztül rendszeresen tartott továbbképzéseket, bibliai előadásokat. Duda Bonaventúrával együtt bibliafordító. Ő volt az első, aki a horvát helyesírásnak megfelelően a betű szerinti átírást alkalmazta a bibliai nevek esetében, illetve a mai horvát nyelvben használatos névalakot használta, amennyiben megvolt a bibliai név horvát megfelelője. Nevezetes az ún. „száműzötteknek kiadott bibliafordítás”, amelynek kiadásában közreműködött a United Bible Societies, valamint a Katholische Bebelfoederation. **Művei:** Ökumenikus bibliafordítás – Újszövetség. Zágráb 1993; *Hrvatski evandjelistar*. Zagreb 1989; *Bible de Jerusalem* kommentár-fordítás (kiadása folyamatban); tudományos munkáinak jelentős része a *Bogoslovska Smotra* (Katolikus Szemle folyóirat) hasábjain jelent meg. *Mandatumpropheticum Jesu a Patre datum* (Jo 12,49–). *Pars dissertationis*. Romae 1965; *Šest stoljeća hrvatskoga lekcionara u sklopu jedanaest stoljeća hrvatskoga glagoljaštva*. *Analecta Croatica Christiana* 8, Zagreb 1975, 391. *Usp. recenzije u: Slovo* 25-26 (1976) 432–440 (Tandarić); *Crkva u svijetu* 9 (1976) 382–386 (Kovačić); *Bogoslovska smotra* 46 (1976) 526–528 (Kolarić); *Sveto pismo - 'duša teologije'* (A Szentírás a teológia lelke). BS 36 (1966) 279–286; *Kako pisati biblijska imena?* (Hogyan írjuk a bibliai neveket). SS 38 (1968) 412–417; *Sklapam Savez s vama* (Szövetséget kötök veletek). Svesci KS 13 (1969) 39–47;; *Kristološki himan* Fil 2,6–11 (Krisztológiai himnusz). BS40 (1970) 203–206.

Fuchs, Albert 1937 Putzleindorf-, Ausztria – Tanulmányait Salzburg Egyetemén kezdte, ahol teológiai doktorátust szerzett 1966-ban. PhD 1968. Pont. Ist. Bibl. Róma Lic 1970. Regensburg Egyetem habilitáció Újszövetségből 1977. Linz katolikus Teológiai Főiskolán tanított 1972-től nyilvános rendes tanár St.Pölten 1975. Előadó Tübingenben 1975. Szakterülete Újszövetség és apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *Konkordanz zu Gespräch Jesu mit dem Teufel* 1983. *Die traditionsgeschitliche und redaktionsgeschitliche Entwicklung der Beelzabulkontroverze* 1979. *Das Petrus-evangelium*. 1978. *Konkordanz zum Protoevangelium des Jakobus* 1978.

Fuchs, Ernst, 1903 Heilbornn –, Németország - Jogot, majd evangélikus teológiát tanult. A nácik kizárták az egyetemről. 1933-tól lelkész volt 1949-ig, ezt követően Tübingenben és Berlinben professzor, 1961-től Marburgban az Újszövetség tanszéken tanított. Vezetője a hermenutikai tanszéknek. **Művei:** *Hermeneutik, Tübingen* 1970. *Glaube und Erfahrung. Zum christologischen Problem im Neuen Testament Tübingen* 1965. *Marburger Hermeneutik, Tübingen* 1968. *Zum hermeneutischen Problem in der Theologie. Die existentielle Interpretation: Tübingen* 1960. *Zur Frage nach dem historischen Jesus: Tübingen* 1960. *Antwort auf die amerikanischen Beiträge. in: Die neue Hermeneutik. Zürich/Stuttgart* 1965. *Zum hermeneutischen Problem der Theologie. Gesammelte Aufsätze I. Tübingen* 1965.

Fulco, William J., 1936 Los Angeles -, USA, CA. – Tanulmányait a Gonzaga Egyetemen kezdte és AB 1959, MA PhD 1960. Santa Clara Egyetemen STM, STL 1967, Yale Egyetemen PhD 1970. Tanított Grad Theol. Union Jesuit Stud California Egyetemen 1971-84. Assoc Prof semita archeológia Pont. Bibl. Inst. Jeruzsálem 1974-89. Ecole Biblique Jeruzsálem Numimatikával foglalkozik 1974-75. Vendég prof. Unif of Suth California 1989-től. Ásatásokban is résztvesz Szíriában. Szakterülete archeológia héber Biblia, szemita nyelvek, feliratok. **Művei:** Maranatha: Reflections on the Mistical Theology of John the Evangelist. Paulisty 1973. The Canaanite God. Resp AOS, 1976.

Fulgentius, teljes nevén **Claudius Cordianus Fulgentius**, Szent, 468 k. Telepte – 533 Ruspe, Afrika - Ruspében volt püspök. Több kolostort is alapított, az egyházüldöző vandál uralkodók kétszer is száműzték Szardíniába, de 523-ban visszatérhetett püspöki székébe. Teológiai műveket írt a Szentháromságról, a krisztológiáról és a kegyelemtanról, amelyekben Ágoston tanait követte. Az egyházról szóló frappáns megfogalmazásai tanításának lényegét közvetítették a latin középkori írók számára. **Művei:** Migne: PL 65, 117–959 *Contra Arianos*; *Ad Thrasamundum regem Vandalorum*. 3 könyv; *Adversus Pintam*; *De Spiritu sancto ad Abragilam presbyterum commonitorium parvissimum*; *Contra sermonem Fastidiosi Ariani ad Victorem*; *Contra Fabianum*. 10 könyv; *De trinitate ad Felicem notarium*; *De fide seu de regula verae fidei ad Petrum*; *De incarnatione filii Dei et vilium animalium auctore ad Scarilam*; *De remissione peccatorum ad Euthymium*. 2 könyv; pelagianizmus-ellenes írásai: *Ad Monimum*. 3 könyv; *De veritate praedestinationis et gratiae Dei ad Ioannem et Venerium*. 3 könyv; *Contra Faustum Reiensem*. 7 könyv; MANGEANT, L. U. (szerk.), 13 levél és 7 prédikáció. Paris 1684; Venedig 1742; BKV² II, 9.

Fuller, Michael J., 1953 Springfield -, USA, MO. – Wasington Egyetem St. Louis MA 1980. PhD Antrop. 1987. Tanított SW Mo State Egyetem. 1975-78. Antropológia tanára Washington Egyetem St. Louis 1988. Ásatásoknál vett részt Tell er-Retaba Egyitom 1978-81. Itaka Görögország, 1985-86. Tell Abila Jordánia 1980-86. Tell Tuneir Szíria 1986-93. **Művei:** “Tuenir” másokal Archeology in Syria AJA 95. 1991.

Fuller, Reginald Horace 1915 Horsham -, Anglia. Angol- amerikai Biblikus anglikán pap. Újszövetségi krisztológiája tette ismertté. Teológiát University of Cambridge (B.A., 1937, First Class Hon., Classical Tripos I and Theological Tripos II; M.A., 1942). Ezt követően tanult Tübingen egytemén 1938-39. A papságra való felkészülést Angliában Queen's College, Birmingham (1939-40) végezte és diakónus lett 1940 pappá szentelték 1941-ben. Fuller lelkész Angliában 1940-1950 előadó Queen's College és University of Birmingham, 1946-50. teológiát és hébert tanított St. David's College, Lampeter, Wales (1950-55). Áttelepült USA-ba 1955-ben és Újszövetség tanár lett Seabury-Western Theological Seminary, Evanston, Ill., nyelvet és irodalmat tanított (1955-1966), Union Theological Seminary and Columbia (adjunktus), NYC (1966-72), majd Virginia Theological Seminary, Alexandria (1972-85; adjunktus, 1994-2002). Egyházak világtanácsának bizottsági tagja (1957-61), Episcopal-Lutheran teológiai dialógus vezetője (1969-72, 1977-80), Anglican-Lutheran dialógus vezetője (1970-72), majd a

Lutheranus és katolikus dialógus vezetője (U.S.) Az erőszakról folytatott dialógus vezetője (1971-73), A Biblia fordító bizottság tagja Revised Standard Version Revision (1981-2006). Bonhöffer műveinek fordítója The Cost of Discipleship (1948) és a forrásból írott leveleinek is (1953), Fordította még J. Jeremias Jézus ismeretlen szavai c. művét. (1957), Bultmann Kerygma and Myth, 2 v. (1953 & 1962) és Primitive Christianity (1956), Schweitzer életregényét (Ilse Fuller-el együtt) (1969), és Bornkamm: The New Testament: A Guide to Its Writings (1973). Tagja a American Association of Theological School-nak, 1961-62. elnöke Studiorum Novi Testamenti Societas-nak, 1983-84. Számos egyetem díszdoktora. Virginia Theological Seminary-ből ment nyugdíjba 1985-ben 1995-től USA állampolgár és vezetője az Emmanuel Church, Brook Hill, Richmond, Va. És a St. Paul Cathedral, Burlington, tiszteletbeli kanonokja. **Művei:** The Mission and Achievement of Jesus: An Examination of the Presuppositions of New Testament Theology, SCM 1954. The New Testament in Current Study, Scribners. 1962. Interpreting the Miracles, Westminster. ISBN 033-400681-3 1963. A Critical Introduction to the New Testament, Duckworth 1965. The Foundations of New Testament Christology, Scribners. ISBN 684-31039-2 1965, 200 The Formation of the Resurrection Narratives, Fortress. (review from Theology Today) ISBN 080-061378-3 1971, 1980. Longer Mark: Forgery, Interpretation, or Old Tradition?, Center for Hermeneutical Studies. 1976. He That Cometh: The Birth of Jesus in the New Testament, Morehouse. 1990.

Funk, Wolf-Peter Paul 1943 Oederan -, Németország. – Tanulmányait a Humboldt Egyetemen kezdte, ahol teológiai diplomát szerzett 1968-ban angol filológiából, 1970 Teológiai doktorátust szerzett. A Humboldt Egyetemen kezdett el tanítani 1980-85. Laval Egyetemen 1986-88. Vendég professzor az Annenberg Intézetben 1988-89. Szakterülete Újszövetség, Egyiptológia, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** The Languages Orientales Anciennes 3 (1981) The Cester Beatty Codex ac 1390: Mathematical School Exercises and John 10,77-713,38. in Subachimic Peeters 1990. Die zweite Apoklypse des Jakobus aus Nag-hammadi Codex V. Akademie-Verlag, 1976.

Funk, Robert, W., 1926 Evansville-, USA, IN. – Tanulmányait a Butler Egyetem AB Relig 1947. MA szemita nyelvekből 1951. Vanderbilt Egyetem Németország PhD 1953. Működött ASOR professzor Izrael 1957-58. Emory Egyetem 1958-59. Derw Egyetem 1959-66. Asszoc Prof. Újszöv. Vanderbilt 1966-69. Újszövetség professzora Montreall Egyetem. 1968-86. Ásatásokban résztvevő 1957-58. Pella 1958. Szakterülete az Újszövetség, apokrifok és a post-biblikus tanulmányok. **Művei:** The Gospel of Mark: Red Letter Edition, Polebridge, 1991. The Poetics of Biblical Narrative. Polebridge, 1988. Jesus as Precursor. Fortress/Scholars, 1975. Language, Hermeneutic, and Word of God. Harper and Row, 1966.

Furnish, Victor Paul 1931 Chicago -, USA, Il., – Tanulmányait a Cornell College AB 1952. Garrett Theol Sem. BD 1955. Yale Egyetem MA 1958. PhD teológiából 1960. A Déli Methodista iskolában tanít Perkins School 1959-71. 1971- professzor. Disting Egyetem Újszövetség professzora **Művei:** The Moral teaching of Paul: Selected Issues. Abingdon, 1985. The Pauline Letters. Eerdmans, 1985. II Corinthinas. Doubleday, 1984. The Love Command in the New Testament, Abingdon, 1972. The Interpreter's One-

Voulme Commentary on the Bible, Abingdon, 1971. Theology and Ethics in Paul.
Abingdon, 1968.

Füredi (Führer) Ignác, 1837 Ladmoc (Zemplén m.) – ?. Magyarország - Tanítóképző-intézeti tanár. Ref. iskolába és chéderbe (zsidó népiskola) is járt, majd a dunaszerdahelyi, kismartoni, pozsonyi és nikolsburgi Talmud-kollégiumokat látogatta. 1858-ban Pesten a katolikus tanítóképzőt végezte, majd 1862-től a sátoraljaújhelyi izraelita iskolában tanított. 1872-ben a pesti országos izraelita tanítóképzőhöz került. **Művei:** *Luchósz Happolim*. Bp. 1884. (héber nyelvtan); *Teljes héber-magyar Machzór*. 9 kötet. Bp. 1889; *Magyar–német és német–magyar szótár*. Bp. 1889; *Magyar–német és német–magyar zsebszótár*. Bp. 1889; *Deutsche Sprachlehre für Volksschulen*. Bp. 1889; *Világtörténet iskolai és házi használatra a ministeri tanterv alapján*. Bp. 1889; *Közhasznú idegen szótár, a szószármazás és kiejtés megjelölésével*. Bp. 1891; *Magyar–német beszélgetések*. Bp. 1891; *Josua és a birák iskolai magyar fordítással*. Bp. 1893. Számos magyar nyelvészeti cikket írt a *Magyar Nyelvőr*be és a *Budapesti Hírlap*ba; több héber ismeretterjesztőt a *Hamvaszszér* c. zsidó hírlapba és a *Paedagogiai Plutarch*ba.